FILOCALIA volumul X

SFÂNTUL ISAAC SIRUL

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

CUVÂNTUL I Despre lepădare și despre viețuirea călugărească

• **Frica de Dumnezeu este începutul virtuții**. Iar despre ea se spune că e rodul credinței și se seamănă în inimă, când mintea se desparte de împrăștierea în lume, adunându-și gândurile ce rătăcesc din pricina împrăștierii...

• Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decât dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieșirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima liniști și nu se poate izbăvi de închipuiri atât timp cât simțurile lucrează; nici patimile trupești nu stau în nelucrare și nici gândurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar până nu dobândește sufletul beția credinței în Dumnezeu, prin primirea puterii simțirii ei, nu-și poate vindeca slăbiciunea simțurilor[1] și nici călca cu putere peste conținutul celor văzute, care este zid despărțitor în fața celor dinlăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul rațional al stăpânirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amândurora. Fără cea dintâi nu e nici cea de a doua; iar unde pășește drept cea de a doua, e ținută în frâu și cea de a treia[2].

• Nu e cu putință să cunoaștem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduință[3]. Iar primind cineva încredințarea despre aceasta, înțelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om și că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; și că purtarea Lui de grijă privește în chip luminos mai ales

[1] Beția credinței este o putere de la Dumnezeu, care copleșește aplecarea simțurilor spre cele din afară, dând sufletului putere să vadă și să se alipească de cele dinăuntru și, prin ele, de Dumnezeu.

[2] „Părintele spune poate aceasta: că din depărtarea de lume și din beția credinței vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume și se umplu de credință scapă de mrejele păcatului. Cea dintâi, zice, e despărțirea de lume; a doua, beția credinței; a treia e stăpânirea de sine. El adaugă și aceasta: fără despărțirea de lume, nimeni nu se poate umple de credință. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credință, stăpânirea de sine e ținută în frâu de frica de Dumnezeu”.

[3] Din îngăduința lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

spre cei ce-L caută pe El și poartă pătimirile pentru El, ca și cum Și-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar când se înmulțește lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sunt aproape. Atunci cunoștința e mai mare decât credința, din pricina iscodirii și nu are încredere în Dumnezeu în niciun lucru. De aceea, nu se socotește nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgețile, în noaptea fără lună, și e pândit de aceștia.

• **Frica de Dumnezeu e începutul vieții celei adevărate a omului**. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăștierea. Căci inima se rupe de dulceața lui Dumnezeu când slujește simțurilor. Pentru că înțelesurile celor dinlăuntru sunt împiedicate de simțuri, care ar trebui să le slujească lor.

• Oricine obișnuiește să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea și sufletul, ce are părtășie cu Duhul, când aude vreun cuvânt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conținutul lui. Nu pe orice om îl trezește un lucru care e spus duhovnicește și care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvântul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihnește de cele ale pământului și de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuții nu trezesc gândul omului a cărui cugetare se ostenește cu grija celor trecătoare, ca să le poftească și să caute să le dobândească.

• Faptele ce se îngrijesc de curăție nu înlătură amintirea greșelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării și de aici înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

• Voiești să ai părtășie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobândirea acelei simțiri a plăcerii care nu e robită de simțuri? Urmărește **milostenia**, care, când se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseți cu care te-ai făcut asemenea. Însușirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădește în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lângă unirea întru slavă și strălucire, împărtășirea de dumnezeire... Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăvește chipul nevăzut, decât aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce spre Tatăl cel desăvârșit. Căci așa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie[4]

• Fiecare om care are o viețuire întinată poftește viața

[4] „Unde a poruncit Domnul? În: «Fiți deci milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este» (*Luca* 6, 36), și în: «De voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde averile tale și le dă săracilor și vei avea comoară în cer și, venind, urmează-Mi Mie» (*Matei* 19, 21), și în: «Fiți dar desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârșit este» (*Matei* 5, 41).”

vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoștință. Bine a zis careva că **frica de moarte întristează pe omul apăsat de conștiința lui**; iar cel ce are în sine mărturia cea bună dorește moartea ca și viața. Să nu socotești înțelept adevărat pe cel ce-și robește cugetarea, vieții acesteia, din lașitate și frică. Socotește toate cele bune și cele rele ce se întâmplă trupului ca niște vise. Căci nu numai în vremea morții vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori și înainte de moarte te părăsesc și pleacă.

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtășie cu sufletul tău socotește-le că sunt avuțiile tale în veacul acesta și că în cel viitor vor merge cu tine[5]**. Și de sunt bune, veselește-te și mulțumește lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sunt rele, întristează-te și suspină și caută izbăvirea de ele cât timp ești încă în trup**. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot așa și întru ascuns. Iar botezul și credința ți s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, Căruia se cuvin slava, cinstea, mulțumirea și închinăciunea în vecii vecilor

CUVÂNTUL II Despre lepădarea de lume și despre înfrânarea de la îndrăzneala față de oameni

- **Când dorim să fugim de lume și să ne facem străini de cele lumești, nimic nu ne desparte așa de mult de lume și nu omoară patimile din noi și nu ne trezește și nu ne învioreazā spre cele duhovnicești, ca plânsul și durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci fața celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Și iarăși, nimic nu ne face să petrecem așa de mult în lume și cu cei beți și risipitori din ea, și nimic nu ne desparte așa de mult de vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței tainelor lui Dumnezeu, ca râsul și ca împrăștierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sunt îndeletnicirile dracului curviei**.

Deci fiindcă ți-am cercat iubirea de înțelepciune, te rog, iubitule, cu iubire, să te păzești de ispita vrăjmașului, ca să nu-ți răcești sufletul tău prin glume neînfrânate, scoțându-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, și în locul dulceții și al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri și să-l robești, încă treaz fiind, dar totuși dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă

---

[5] Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sunt proprii sufletului în viața aceasta și rămân proprii lui și după moarte. Cele rele îți fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îți țin sufletul pentru veci bun și unit cu Dumnezeu, Izvorul bunătății.

îngerii lui Dumnezeu, și să te faci altora pricină de alunecare, iar ție, țepușă. Silește-te, deci, pe tine însuți, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă și mai mult focul aruncat de El în tine[6], foc prin care se dezrădăcinează toate mișcările lumii, ce omoară pe omul cel nou și murdăresc curțile Domnului cel sfânt și puternic

CUVÂNTUL III Despre retragerea în pustie

• **...chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpâniți de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire și pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cârmuiește pe toate și le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertății lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi așa, n-ar putea viețui niciun trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor și a oamenilor și să-și împlinească în ea voia lor.**

De aceea, zi pururea sufletului tău: „Am Păzitor care mă păzește și nu poate vreuna dintre făpturi să se arate înaintea mea, decât dacă se dă poruncă de sus”.

Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi și să-ți facă auzite de urechile tale amenințările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvânt sau de cuvinte, și lucrarea lor ar urma voii lor.

Și zi iarăși: „Dacă ar fi voia Stăpânului meu să pună stăpânire cei răi pe făptura Lui, n-aș primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui”. Și așa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce știi și simți deplin că voia Domnului te cârmuiește și te călăuzește pe tine. Drept aceea, sprijină-ți inima ta pe încrederea în Domnul și nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară ziua, „căci credința celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblânzește fiarele sălbatice ca pe niște oi” *(Evrei* 11, 33)

CUVÂNTUL IV Despre poftirea lumii

• Adevărat este cuvântul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobândi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobândească părtășia de Dumnezeu (comuniunea cu El) împreună cu părtășia de lume, nici să aibă

[6] E vrednică de reținut această legătură pe care o face Sfântul Isaac între smerenie și focul iubirii. Cel ce iubește nu știe de sine, ca și cel smerit. Dimpotrivă, cel mândru nu știe decât de sine, deci e neiubitor.

grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii[7]. Căci când părăsim pe cele ale lui Dumnezeu pentru slava deșartă, sau de multe ori pentru trebuința trupului, mulți dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceștia declară că lucrează pentru Împărăția cerurilor, dar nu-și aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: „De veți avea toată grija pentru Împărăția cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte”[8]. „Oare se îngrijește El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, și nu are grijă de voi?” Nicidecum. Celui ce se îngrijește de cele duhovnicești, sau de vreuna dintre ele, cele trupești i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, când îi lipsesc și când vine vremea. Iar cel ce se îngrijește peste trebuință de cele trupești cade de bunăvoie și de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El Însuși de amândouă felurile, după măsura nevoinței noastre.

• Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimeni nu s-a suit la cer cu răsfăț (cu tihnă). Calea tihnei știm unde sfârșește, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar și din aceasta se cunoaște că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururi suferințe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sunt lăsați niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mâna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraților și acoperă vinovățiile lor, și le ascund pe ele ca pe ale lor proprii. Cel ce voiește să fie în lumea aceasta fără grijă și dorește aceasta, dar voiește să viețuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci drepții nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se și află de bunăvoie într-o mare nevoință pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupește. Căci nădăjduiește în El de acum și în vecii vecilor.

CUVÂNTUL V Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulbură mintea

• **Cel ce nu se depărtează de bunăvoie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sunt acestea: vinul, femeile, bogăția și bunăstarea**

---

[7] „Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau pe unul îl va urma și pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu și lui Mamona” *(Matei* 6, 24).

[8] „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” *(Matei* 6, 33).

trupului. Nu pentru că acestea sunt prin fire păcate, ci pentru că firea ușor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sârguință. De-ți vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urâtă sărăcia, la Dumnezeu, sufletul semeț și mintea împrăștiată. La oameni e cinstită bogăția; la Dumnezeu, sufletul smerit.

- **Când voiești să pui început unei lucrări bune, pregătește-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta și să nu te îndoiești de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmașului ca, atunci când vede pe cineva începând cu credință fierbinte o bună viețuire, să-i aducă în cale ispite felurite și înfricoșătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-și răcească hotărârea lui cea bună și să nu mai aibă o râvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu**. Nu pentru că vrăjmașul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învățat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregătește-te să întâmpini cu bărbăție ispitele aduse în calea virtuților și apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregătești de mai înainte spre întâmpinarea ispitelor, reține-te de la lucrarea virtuților.
- **Omul care se îndoiește că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuților se teme până și de umbra sa și se socotește flămând chiar și în vremea îmbelșugării și a săturării și se simte plin de tulburare chiar și în liniștea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întărește cu inima. Și cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor și lauda lui, în fața vrăjmașilor lui.**
- **Smulge greșeala cât încă e mică și slabă, înainte de a se lăți și de a se întări. Nu fi fără grijă când greșeala ți se pare mică. Căci mai târziu îți va fi ca o stăpână nemiloasă și vei umbla în fața ei ca o slugă în lanțuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curând o va birui.**
- **Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deși e în stare să o respingă, a primit mângâierea de la Dumnezeu, prin credința în El. Și cel ce rabdă, cu smerită cugetare, învinovățirile ce i se aduc, a ajuns la desăvârșire și se minunează îngerii de el. Căci nicio altă virtute nu e așa de mare și de greu de dobândit**.
- **Să nu-ți crezi ție că ești puternic, până ce nu vei fi ispitit și nu te vei afla rămânând neschimbat.** Tot așa probează-te pe tine în toate. Dobândește credința dreaptă întru

tine, ca să calci pe vrăjmașii tăi, și ține-ți mintea neîmprăștiată; și să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaște slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoștință, ca nu cumva, așezându-se vrăjmașul între tine și ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. **Să ai limba blândă și nu te va întâmpina câtuși de puțin necinstea. Dobândește buze dulci și-i vei avea pe toți prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii rușinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească și să învețe smerenia.** De aceea trebuie să le lași pe toate în seama preștiinței lui Dumnezeu și să nu crezi că e ceva neschimbat în viața aceasta.

- **Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minții. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gândurilor; și fără liniștea simțurilor, nu va simți pacea minții.**

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobândi înțelepciunea duhului. Și fără citire cu osteneală, nu va cunoaște slăbirea gândurilor. Iar fără liniștea gândurilor, nu se va mișca mintea în taine ascunse. Și fără tăria credinței nu poate să aibă sufletul curaj și îndrăzneală în ispite. Iar fără simțirea acoperământului vădit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Și de nu poate gusta sufletul din Patimile lui Hristos întru cunoștință, nu poate avea părtășie (comuniune) cu El[9].

- **Socotește că e bărbat al lui Dumnezeu cel ce, din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort față de trebuințele neapărate. Căci cel ce miluiește pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtând grijă de el. Și cel ce s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfârșite**.

- **Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură când vede pe cineva că odihnește chipul Lui și-l cinstește pe acesta pentru El**[10]. Când cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ține aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfăt cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sunt ale celor nedrepți, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept și cinstit nu dă cinstea sa altuia, nici nu va

[9] Aici e rostul postului și al înfrânărilor înainte de Sfânta Împărtășanie.

[10] Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui și să ne îmbunătățim pe noi înșine prin iubire.

lăsa să treacă nelucrată vremea harului[11]. Omul sărac și lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăsește pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ți-a venit de la Dumnezeu și ai depărtat harul Lui, depărtând pe sărac[12]. Drept aceea, când dai, bucură-te și spune: „Slavă Ție, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc". Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te și mai mult, și zi, mulțumind lui Dumnezeu: „Mulțumescu-Ți Ție, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har și cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, și m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală și sărăcie, precum au gustat Sfinții Tăi, care au umblat pe calea aceasta".

• Și **când te îmbolnăvești, zi: „Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moștenim viața". Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului.** Că a zis careva dintre Sfinți (și am însemnat aceasta), că monahul care nu slujește Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu și nu se nevoiește cu sârguință pentru mântuirea sufletului său, ci se poartă cu trândăvie în nevoința pentru virtuți, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrător și din multa nelucrare să se aplece spre altele și mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători și leneși, ca să cugete la acestea, și nu la cele deșarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înțelepțească și să-i învețe voia Sa. Și când se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci când slăbesc și învață cu adevărat că acestea li s-au întâmplat din trândăvie și nepăsare. Căci s-a scris: „Când veți întinde mâinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi și de veți spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi" *(Isaia* 1, 15). Deși acestea s-au scris despre alții, fără îndoială s-au scris și despre cei care au părăsit calea Domnului.

• Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult-milostiv, pentru ce bătând neîncetat la ușă și rugându-ne în încercări nu suntem auziți, ci trece cu vederea cererea noastră? Despre aceasta ne învață Prorocul, care zice: „Nu mâna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărțit de El și fărădelegile noastre au întors fața Lui ca să nu ne audă" *(Isaia* 59, 1). **Adu-Ți aminte de Dumnezeu în toată vremea și-Și va aduce și El aminte când vei cădea în cele rele**.

---

[11] E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuți pe altul, și un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

[12] Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relațiile iubitoare dintre noi.

• **..pe cât sunt de apropiate genele între ele, pe atât sunt și ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rânduit Dumnezeu întru înțelepciune pentru folosul tău, ca să bați cu răbdare la ușa Lui și, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău și să te apropii de El prin rugăciuni și să se sfințească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugându-te tu, El te va auzi.** Și vei afla că Dumnezeu este Cel ce te izbăvește și vei simți pe Cel ce te-a făcut și-ți poartă de grijă și te păzește și a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învățătoare și povățuitoare vremelnică, pe cealaltă, ca locuință părintească și ca moștenire veșnică a ta.

• Când vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aștepte mântuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, și caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, și în ziua întristării Îl vei afla pe El și El te va auzi pe tine. Cheamă-L și roagă-L înainte de a te rostogoli; și înainte de a te ruga pregătește-ți făgăduințele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace și lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepți s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperământ.

• Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptățile, sau se mânie împinși de slava deșartă și se tulbură fără judecată, sau sunt topiți de întristări. Cât de greu de dobândit este virtutea răbdării și câtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu! Cel ce voiește să dobândească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptățirea, trebuie să se depărteze de ai săi și să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobândească în patria sa. Căci e propriu celor mari și puternici, și celor pentru care lumea aceasta a murit, și celor ce și-au pierdut orice nădejde în mângâierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuți rămânând între ai lor.

• **Iubește pe săraci, ca prin ei să dobândești și tu mila[13]. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieși din liniștea ta. Rabdă fără îngrețoșare răul miros al bolnavilor, și mai ales al săracilor, căci și tu ești îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristați cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviți ei și să cauți pe cei ce te pot mângâia și să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce șchioapătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubește pe păcătoși, dar urăște**

---

[13] Prin mila ta le câștigi dragostea lor și în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

faptele lor și nu-i disprețui pentru greșelile lor, ca să nu fii și tu ispitit de ele. Adu-ți aminte că ești părtaș firii pământești și fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta și nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă și să ți se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinți cu leacuri mai reci, și pe cele mai reci cu cele dimpotrivă. **Silește-te, când te întâlnești cu aproapele tău, ca să-l cinstești mai presus de măsura lui. Sărută-i mâinile și picioarele și ține-i-le adeseori cu multă cinstire și pune-le pe ochii tăi și laudă-l chiar și pentru cele ce nu le are. Iar când se desparte de tine, spune-i tot binele și tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea și prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine și-l silești să se rușineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Și vei semăna în el semințele virtuții. Iar prin această obișnuință pe care ți-ai însușit-o, se întipărește în tine chipul bunătății și vei dobândi multă smerenie și împlinești fără osteneală lucrurile cele mari.** Ba nu numai aceasta, ci și de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primește de la tine cu ușurință vindecarea, rușinându-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ți fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă și cinstitoare către toți. **Să nu mânii pe cineva, să nu cerți, nici pentru credință, nici pentru faptele sale rele. Și păzește-te pe tine ca să nu te defăimezi și să nu osândești pe cineva pentru ceva. Căci avem Judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voiești să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi și spune-i cu dragoste un cuvânt sau două, și să nu te aprinzi de mânie împotriva lui. Căci de vei face așa, va vedea în tine semnul dușmăniei. Că dragostea nu știe să se iuțească, sau să se mânie, sau să învinovățească pe cineva cu patimă.** Semnul iubirii și al cunoștinței este smerenia, care se naște dintr-o bună conștiință în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpânirea, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor

CUVÂNTUL VII Despre rânduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor.

- Aceasta este rânduiala lor cea cuviincioasă și plăcută lui Dumnezeu: să nu umble cu ochii încoace și încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deșarte, ci numai cele de trebuință; să se mulțumească cu haine sărăcăcioase, după trebuința trupului; să se folosească de mâncăruri spre susținerea trupului, și nu spre lăcomie. Să se împărtășească de toate câte

puțin și să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă și cu cele din urmă să-și umple pântecele.

Mai mare decât toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtășești decât când ești cu prieteni sau când ești bolnav sau neputincios; să nu întrerupi cuvântul celui ce grăiește și să nu i te împotrivești ca un prost, ci fii serios ca un înțelept. Și oriunde te vei afla, socotește-te cel mai mic și siluitorul fraților tăi. Să nu-ți dezgolești vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuință. Ferește-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ți rânduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuiește; și oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu putință. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă șezând îți vine să tușești, întoarce-ți fața înapoi și tușește astfel. Mănâncă și bea cu cumpătare, cum se cuvinte copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ți întinzi mâna să iei ceva, fără rușine, din fața comesenilor tăi. Iar de șade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată și de două ori să mănânce și șezi cu bună rânduială la masă, și nu cu neorânduială. Șezi cu bună rânduială și adunat, nedezgolindu-ți vreun mădular.

Când caști, acoperă-ți gura, ca să nu se vadă. Căci ținându-ți răsuflarea, va trece.

Când intri în chilia mai-marelui tău sau a unui prieten sau ucenic, păzește-ți ochii ca să nu vezi ceva dintre cele ce se află în ea. Iar dacă gândul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculți și să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviință, este străin chipului călugăresc și lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu privești spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide și închide liniștit ușa prietenului tău. Să nu intri pe neașteptate la cineva. Ci bate afară și intră cu cuviință, când ești poftit.

Să nu te grăbești în mersul tău, decât dacă te silește vreo trebuință neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de câștig, iubitori de arginți și celor lumești să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbește cu toți cu blândețe și privește la toți cu cuviință și să nu-ți lipești ochii de fața cuiva.

Mergând pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soțul tău de drum a rămas în urmă și tu i-ai luat puțin înainte, așteaptă-l. Cel ce nu face așa e un lipsit de minte și apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soțul tău de drum în vorbă cu unii cu care se întâlnește, așteaptă-l și nu-l grăbi. Cel sănătos să

spună celui bolnav înainte de vreme: „Să ne facem trebuința”[14].

Să nu înfrunți pe cineva pentru vreo greșeală, ci socotește-te pe tine răspunzător în toate și pricina greșelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai disprețuit lucru, dar nu-i cere altuia. De ești silit să râzi, nu te feri, dar să nu ți se vadă dinții. Iar de ești silit să vorbești cu femei, întoarce-ți fața de la vederea lor și așa poți să vorbești cu ele. **Dar de călugărițe ferește-te ca de foc; și ca de o cursă a diavolului, de întâlnirea, de convorbirea cu ele și de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu și să o murdărești în noroiul patimilor. Chiar de ți-ar fi surori după trup, păzește-te de ele ca de străine**.

Păzește-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ți se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Ferește-te de îndrăznelile și de întâlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor și împreună-tâlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu și e totdeauna cu luare-aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toți tainele, faptele și nevoințele tale. Să nu stai fără acoperământ pe cap înaintea cuiva, decât dacă e nevoie. Ieși la trebuința de nevoie cu cuviință, sfiindu-te de îngerul ce te păzește. Și trăiește cu frică de Dumnezeu și silește-te pe tine până la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ți este să iei venin aducător de moarte, decât să mănânci cu femei, chiar de ți-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ți este să locuiești împreună cu un balaur, decât să dormi și să te acoperi împreună cu un tânăr, chiar de ți-ar fi frate după trup.

Dacă ți-ar spune vreunul mai mare, când mergi cu el la drum: „Hai să cântăm”, să-l asculți. Iar dacă nu ți-ar spune, taci cu gura, dar cu inima mărește pe Dumnezeu.

Să nu te împotrivești cuiva, nici să te războiești, nici să minți, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te disprețuit și nu disprețui. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Mai bine să se strice cele trupești împreună cu trupul, decât să se păgubească ceva dintre cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de ești osândit, fără de osândă fiind.

Să nu iubești în sufletul tău ceva din cele lumești, ci supune-te celor ce conduc și stăpânesc și ferește-te de amestecarea cu ei.

---

[14] Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfiește. Avem în acest *Cuvânt* un minunat „Cod al manierelor elegante” nu de suprafață, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauți să-ți mângâi pântecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinși, decât prăjiturile celor ce conduc și stăpânesc. Varsă-ți mila ta peste toți și fii cu sfială față de toți. **Păzește-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mișcările înțelegătoare care odrăslesc de la Dumnezeu**.

Ferește-te de discuțiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioși ai Bisericii, nici cu cei străini.

Și prin locurile unde se află oameni furioși și certăreți să nu treci, ca să nu ți se umple inima de mânie și să pună întunericul stăpânire pe sufletul tău.

Să nu locuiești împreună cu cel mândru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfântului Duh și să se facă sălaș a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rânduieli și de te vei îndeletnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos și nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvin slava și stăpânirea în veci. Amin

CUVÂNTUL VIII Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernământului)

- ..pe nesimțite, din vreme în vreme, vin peste trupul întreg o bucurie și o veselie, pe care limba de carne nu le poate tâlcui și în asemănare cu care toate cele pământești sunt socotite cenușă și gunoi. Cea dintâi dintre acestea izvorăște din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzește mintea în vremea citirii și, iarăși, alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte și adeseori e pricinuită de un lucru trecător; și de multe ori noaptea, în același fel se ivește între somn și veghe, când parcă dormi și nu dormi, și veghezi, și nu veghezi. Iar când vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socotește în acele clipe că Împărăția cerurilor nu e altceva decât aceasta.

CUVÂNTUL X Prin ce se păzește frumusețea viețuirii călugărești și care e chipul slăvirii lui Dumnezeu

- Călugărul trebuie să fie în toate purtările și faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuți, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmașii adevărului, aceștia să mărturisească despre el că este pentru creștini o nădejde sigură și neclătinată de mântuire și aceștia să alerge din toate părțile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalțe cornul

Bisericii împotriva vrăjmașilor ei și mulți să fie mișcați spre râvnirea virtuții lui și să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumusețea viețuirii lui. Căci viețuirea călugărească este mândria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privințele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, disprețuirea desăvârșită a trupului, postul înalt, stăruirea în liniște, buna rânduială a simțurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvântului, curăția în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală[15], nevinovăția inimii unită cu înțelepciunea, cu agerimea și cu ascuțimea înțelegerii[16].

Să cunoască apoi că viața de față e trecătoare și repede curgătoare și că este aproape de noi viața cea adevărată și duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni și să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia și de însoțirea cu vreun om; să aibă locul viețuirii sale liniștit; să ocolească totdeauna pe oameni și să stăruie neîncetat în rugăciuni și în citiri; să nu iubească cinstirile și să nu se bucure de ospețe; să nu se lege de viața aceasta; să rabde cu bărbăție încercările; să se izbăvească de poftele lumești, de iscodirea și de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija și gândul neîncetat la țara adevărată; să aibă fața serioasă și adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua și noaptea. Iar mai mult decât toate acestea, să-și păzească neprihănirea, să se curețe de lăcomia pântecelui, de păcatele mici și mari. Acestea sunt virtuțile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvârșită față de lume și despre apropierea de Dumnezeu.

CUVÂNTUL XVIII Cât de mare este măsura cunoștinței și cât de mari, măsurile credinței

- Există o cunoștință ce premerge credinței și o cunoștință ce se naște din credință. Cunoștința ce premerge credinței este cunoștința naturală. Iar cunoștința ce se naște din credință este o cunoștință duhovnicească. Și există o cunoștință naturală, care deosebește binele de rău. Aceasta se numește și discernământ natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învățătură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea rațională. Dar primește creștere și adaos prin învățătură. Nu este cineva care să

[15] Dreapta socoteală sau discernământul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie și dreapta socoteală nu e viclenie.

[16] Aceeași unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea și neunilateralitatea omului duhovnicesc.

nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaștere naturală a sufletului rațional constă deci în deosebirea binelui și răului, care se mișcă în el neîncetat. Cei ce sunt lipsiți de ea sunt mai prejos de firea rațională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului și nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea ființelor raționale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaștere, prin care deosebesc binele de rău, îi osândește Prorocul zicând: «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» *(Psalmii* 48, 12).

Cinstea firii raționale este discernământul, care deosebește binele de rău. Și cu dreptate cei ce au pierdut acest discernământ s-au asemănat cu animalele neînțelegătoare, care nu au rațiune și putere de discernământ. Prin această putere noi suntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoștința naturală, și ea premerge credinței, și ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău și să primim credința. Deci însăși puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la ființă și să creadă în cuvintele poruncilor Lui și să le împlinească. Iar din credință se naște frica de Dumnezeu. Și când va urma ei prin fapte și se va urca puțin prin lucrare, se ivește cunoștința duhovnicească, de care am spus că se naște din credință.

Cunoștința naturală, care este deosebirea între bine și rău și e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existență. Și credința produce în noi frica și frica ne silește să ne pocăim și să lucrăm cele bune. Și prin aceasta se dă omului cunoștința duhovnicească, care este simțirea tainelor și naște credința din vederea (contemplația) adevărată. Deci nu din credința singură și simplă se naște cunoștința duhovnicească, ci credința naște frica și din frica de Dumnezeu, când ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naște cunoștința duhovnicească. Căci a spus Sfântul Ioan Gură de Aur, că atunci când dobândește cineva o voință ce ascultă de frica lui Dumnezeu și de dreapta cugetare, primește curând descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înțelege cunoștința duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naște însă această cunoștință duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naște), ci cunoștința aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Când vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăința și în aceasta este cunoștința duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez și că darul acesta l-am primit prin pocăință. Deci, darul de care am spus că-l primim prin pocăință este cunoștința duhovnicească, sau

ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Toate acestea se nasc din cunoștința aceea (naturală), care deosebește binele de rău și care e sădită în fire. Iar aceasta e sămânța cea bună a virtuții, cum s-a spus mai înainte. Dar când acoperim această cunoștință naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătățile acestea.

Iar acestei cunoștințe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conștiinței, o aducere-aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuiește până la ieșirea din această viață[17]. După aceasta vin mâhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, rușinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduința pentru faptele cuvenite, aducerea-aminte de drumul cel de obște și grija pentru merindea de drum și cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plâns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, disprețuirea lumii și multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoștința naturală.

Să asemene, deci, oricine faptele lui cu acestea. Când se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Și când se ridică peste acestea și ajunge la iubire, se ridică peste fire și pleacă de la el lupta și frica și osteneala și truda în toate. Căci acestea țin de cunoștința naturală. Și acestea le aflăm în noi când nu acoperim această cunoștință cu voia noastră iubitoare de plăcere. Și se află în noi până ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine și să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede și repede cum își cârmuiește întreaga lui viață. Și când nu se află în cele numite de noi după fire, așa cum le-am arătat, și nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

---

[17] „Trei sunt stările omului, cum spune Sfântul mai departe: cea după fire, cea contrară firii și cea mai presus de fire. Când, căzând din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoștința naturală ne înțeapă neîncetat conștiința și ține trează necontenit amintirea morții și o grijă care chinuiește sufletul neîncetat până la ieșirea din ea, adică până ce ieșim din această stare contrară firii și revenim la cea după fire. Apoi, iarăși, cunoștința naturală naște necazul și întristarea, frica de Dumnezeu și rușinea, supărarea și străduința, pomenirea morții și grija pentru merindea de drum. Ba ne și înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plâns și cu lacrimi, «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire”.

• Făptură preamică, voiești să afli viața? Ține în tine credința și smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul și cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar și pe Cel ce te păzește întru ascuns și rămâne cu tine la arătare[18]. Voiești să le dobândești pe acestea, care sunt cuvântări ale vieții?[19]. Umblă cu simplitate**,** și nu întru cunoștință înaintea lui Dumnezeu. Căci simplității îi urmează credința, iar subțirimii și disputei gândurilor, părerea de sine. Și acesteia îi urmează depărtarea de Dumnezeu. Când vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gândirea ta ca o furnică și ca cele ce se târăsc pe pământ și ca un vierme și ca un prunc care se bâlbâie. Și nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoștință, ci apropie-te de Dumnezeu și umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învrednicești de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinți spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că „păzitor al pruncilor este Domnul” *(Psalmii* 114, 6). Pruncul se apropie de șarpe și-l prinde de gât și nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Când alții umblă îmbrăcați și acoperiți și totuși frigul intră în toate mădularele lor, pruncul șade gol în ziua când e frig, ger și gheață, și nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină, nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susține mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, ușor expus la orice vătămare pentru frăgezimea și slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice și nu e lăsat să sufere de ele? Căci zice: „Domnul păzește pe prunci”. Și nu numai pe aceștia, mici cu trupul, ci și pe înțelepții din lume, care au părăsit cunoștința lor și se sprijină pe înțelepciunea simplă și s-au făcut ca niște prunci, în voia lor, și așa au învățat înțelepciunea aceea care nu se învață prin osteneli. Sunt cei despre care înțeleptul în cele dumnezeiești, Pavel, a spus: „Cel ce socotește că este înțelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înțelept” *(1 Corinteni* 3, 18).

Deci, **cere de la Dumnezeu să-ți dea să ajungi la măsura credinței. Și dacă simți desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi**

---

[18] Prin credință și smerenie simțim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca niște cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu și acum desprinse de El. De aceea, Îl simțim și pe Dumnezeu Însuși ca Persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, Îl simțim grăindu-ne, iar la arătare, ajutându-ne în faptele noastre.

[19] Cuvintele lui Dumnezeu simțite în inimă sunt, deci, cuvântări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum și care susțin viața noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele.

este greu să-ți spun iarăși că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Și nu-ți va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pământești și să uiți de lumea aceasta neputincioasă și de amintirile lucrurilor ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget și cerșește-l cu căldură și cere-l cu multă sârguință până ce-l vei primi. Și nici după aceasta să nu slăbești. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întâi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credință și vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Și când vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăția cugetului mai mult în Dumnezeu decât în tine, și că te silești să nădăjduiești în El mai mult decât în sufletul tău, atunci se va sălășlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Și vei simți puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulți simțind-o intră în foc și nu se tem și călcând pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda.

- De ai crezut odată în Domnul, Care îți ajunge spre păzirea ta, și dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijești iarăși de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: „Îmi ajunge Cel căruia I-am predat sufletul meu. Nu eu sunt aici. El știe”[20]. Și atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cât e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El; și cum îi înconjoară și-i privește cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoiești de El, socotind că nu este de față, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu privește cu ochii trupești. Dar de multe ori Se descoperă și ochilor trupești ca să te încurajeze.

Când omul aruncă de la sine orice ajutor văzut și orice nădejde în oameni și urmează lui Dumnezeu cu credință și-L privește cu inima, îndată-i vine harul și-i descoperă puterea Lui în ajutoare de multe feluri. Întâi în cele arătate și în cele privitoare la trup, arătându-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în așa fel că poate simți în acestea și mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Și văzând aceasta în cele arătate, e asigurat și despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea și purtarea lui de prunc. Și e asigurat că trebuința lui e împlinită fără fapta și fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întâmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimțite de la el, în chip foarte minunat, și-l păzește pe el ca o mamă, care își întinde aripile peste puii ei, ca să nu se

---

[20] Când arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poți zice: „Nu eu sunt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaște și le împlinește”.

apropie de ei vreo primejdie; și-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Așa îl deprinde și în cele ascunse și-i descoperă cursa socotințelor și gândurilor grele, de neînțeles. Și astfel, el află ușor înțelesul lor și legătura lor întreolaltă și amăgirea lor și de care dintre ele s-a lipit și cum se naște unul din altul și pierd împreună sufletul.

Și face de rușine în ochii lui toate cursele dracilor și sălășluirea gândurilor lor și aduce în el înțelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Și face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înțelesul gândurilor celor mai subțiri și-i arată ca și cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Și atunci se naște în el din aceasta gândul că fiecare lucru mic și mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar când dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Și chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simțit, ca să aibă curaj, până se va deprinde încet, încet și va dobândi înțelepciunea și va putea disprețui pe vrăjmașii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu putință să se înțelepțească fără acestea în luptele cele duhovnicești și să cunoască pe Purtătorul lui de grijă și să simtă pe Dumnezeul lui și să se întărească în credința în El în chip ascuns, decât din încercările pe care le-a primit.

Dar când harul vede că a început să se ivească puțin în gândul lui părerea de sine și să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, până va cunoaște slăbiciunea lui și va căuta să dobândească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvârșit în credința și nădejdea fiului lui Dumnezeu și se înalță la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, când acesta se află în mijlocul unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mântuiește pe om. Pentru că niciodată nu cunoaște omul puterea dumnezeiască când se află în tihnă și la larg. Și niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simțit decât în țara liniștii și în pustie și în locuri lipsite de întâlniri și de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri când, punând început virtuții, izvorăsc împotriva ta din toate părțile necazuri aspre și tari. Căci nu se socotește virtute aceea care nu este însoțită de greutăți în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuții vine de aici, cum a spus Sfântul Ioan: „E obișnuit să vină asupra virtuții greutățile. Și e vrednică de

disprețuit virtutea care se însoțește cu tihna”. Căci a spus Sfântul Marcu Monahul: „Toată virtutea ce se săvârșește se numește cruce, când împlinește porunca Duhului. De aceea toți cei ce voiesc să viețuiască în frica Domnului și în Iisus Hristos vor fi prigoniți” (2 *Timotei* 3, 12). Căci zice: „De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine și să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” *(Marcu* 8, 34). De nu voiește cineva să viețuiască în tihnă, ci își pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ți-a luat-o înainte și a pus înaintea ta crucea, ca să-ți alegi moartea împotriva ta și așa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

• Dacă în tot locul și în tot lucrul și în toată vremea și în toate ce vrei să le faci îți pui ca țintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos și neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăți, ci prin puterea gândurilor tale vor fugi de la tine simțirile de spaimă, care te înfricoșează și care se nasc de obicei în om din gândurile ce tind spre tihnă. Și toate cele grele și aspre care ți se vor întâmpla ți se vor părea ușoare și lesnicioase. Și adeseori cele ce-ți vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai așteptat și poate niciunul dintre ele nu ți se va întâmpla. Să știi că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gândul lucrărilor mari și bune și al virtuților. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvârșirea voinței lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rabde cele grele. Și fiindcă însăși experiența dă mărturie despre aceasta, nu e trebuință să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rând de oameni din cei dinainte și până acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască și să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decât aceasta. De aceea o și spunem pe scurt, că nu disprețuiește cineva Împărăția cerurilor decât prin nădejdea după cele mici de aici. Și nu numai aceasta o pătimește, ci i se și pregătesc necazuri aspre și încercări tari fiecărui om ce împlinește voia lui și ale cărui gânduri merg și se mișcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cârmuiește pe el este pofta.

Cine nu știe că păsările se prind în laț când caută odihna? Oare nu se arată mai prejos cunoștința noastră de cunoștința păsărilor prin cele ce ni se întâmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vânează de la început cu făgăduința și cu gândul odihnei?

Dar iată că prin firea gândului care dorește să alerge pe linia cuvântului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvântului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gândim la necazul ce ne întâmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul și în înaintarea spre

sfârșit trebuie să ne sprijinim cu sârguință pe acest început. Dar de câte ori nu se întreabă omul când vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: Oare, este vreo tihnă în acest lucru? Sau cum e cu putință să-l fac ușor, fără osteneală? Sau este în el vreun necaz care pricinuiește durere trupului? Nu căutăm în tot felul odihna? Ce spui, omule? Oare voiești să urci la cer și să dobândești acolo Împărăția lui Dumnezeu și părtășia cu El și odihna fericirii de acolo și părtășia cu îngerii și viața cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală? Iată un lucru de mirare: Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoșătoare ale mării și îndrăznesc să pornească pe căile aspre și totuși nu voiesc să știe că există o oboseală în lucrurile acestea și o întristare în cele ce vor să le facă. Și noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înțelegem că orice greutate e mai ușoară ca aceasta.

Sau, oare, este cineva care nu e încredințat cu desăvârșire că nimeni n-a obținut vreodată biruința în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorințe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru dintre cele dumnezeiești, sau n-a dobândit vreo virtute dintre cele vrednice de laudă, dacă n-a disprețuit mai întâi necazurile și n-a alungat din apropierea sa gândul care-l mână spre tihnă și care naște trândăvia, pregetarea și frica, din care vine moleșeala în toate?

Când mintea râvnește virtutea, simțurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul, nu se lasă biruite de greutățile potrivnice, străine și deosebite de cele obișnuite și peste hotarul puterii naturale. Iar când iuțimea cea firească își face la vremea potrivită lucrarea sa, viața trupului e mai disprețuită decât gunoaiele. Căci când inima bate cu râvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se ferește de ele din frică, ci mintea îl susține în toate încercările ca să rămână neclintit în stăruința sa. Să ne întărim deci și noi râvna duhului pentru voia lui Iisus și va fi alungată de la noi toată trândăvia, care naște în cugetul nostru nepăsarea. Căci râvna naște îndrăzneala și puterea sufletului și strădiunța trupului. Ce putere mai au dracii când sufletul își mișcă râvna lui cu putere împotriva lor? Pornirea spre lucrare se numește fiica râvnei. Și când râvna își trece puterea în faptă, întărește în suflet toată forța, făcând-o neînfricată. Și înseși cununile mărturisirii pe care le primesc eroii și mucenicii în stăruința lor, le dobândesc prin aceste două lucruri: prin râvnă și prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuțimii naturale.

Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor[21]. Dumnezeu să ne dea și nouă o astfel de pornire, spre a-I bineplăcea Lui! Amin

CUVÂNTUL XXII Despre felurile nădejdii în Dumnezeu

- Există o nădejde în Dumnezeu, care se naște prin credință, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună și cu dreaptă socoteală și întru cunoștință. Și există o alta, mincinoasă, ce se naște din nelegiuire**.** Nădăjduiește bine și înțelept în Domnul**,** acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua și noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de niciun lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuțile, și toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeiești și de aceea nu se îngrijește să-și pregătească mâncarea și hainele și să-și înfrumusețeze locul sălășluirii trupului și de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuință. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată și atotînțeleaptă....
- Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pământești și mănâncă pururea țărână împreună cu șarpele și nu se îngrijește deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se ostenește cu toate cele trupești și e desprins și gol de toată virtutea, din pricina întâlnirilor neîncetate și a împrăștierii din mândrie, căutând alte și alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări și nelucrări. Zici că uneori, când e strâmtorat de vreo lipsă sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune și el: „**N**ădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa de grijă și-mi va da ușurare”? Acestuia îi spun: Nebune, până în ceasul acesta nu-ți aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloșia faptelor tale și «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (cf. *Romani* 2, 24), și acum îndrăznești să spui cu toată gura: „**N**ădăjduiesc în El și El mă va ajuta și va avea grijă de mine”? Către unii ca aceștia a spus Dumnezeu prin Prorocul, rușinându-i: „Din zi în zi Mă caută și voiesc să învețe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea și dreptățile Dumnezeului lor nu le-au părăsit cer de la Mine judecată și dreptate” *(Isaia* 58, 2).

Ca unul dintre aceștia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gândul de Dumnezeu, când e învăluit de necazuri ridică mâinile sale cu nădejde spre El. Unul ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroșit în foc, ca să învețe din una și din alta. Căci n-a

[21] Un remarcabil paradox: Prin râvnă, Mucenicii, deși suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleșește durerea pătimirii.

făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele și pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta și să uite de felul purtării lui și să spună că nădăjduiește în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogățit nicidecum cu faptele credinței. Să nu-și întindă picioarele cu lene și să spună: „Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuință, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu"; sau să se arunce nebunește în fântână, negândind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: „Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa". Nu te amăgi, nebune! Nădejdii în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu și sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credința are nevoie și de fapte, și nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui și e puternic în toate? Credinței tale să-i urmeze lucrarea cuvenită și atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strângi vântul în pumnul tău, adică să ai o credință fără fapte.

- Adeseori cineva străbate, fără să știe, o cale primejduită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tâlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obște a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, până ce trece fiara sălbatică sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăși, uneori se află vreun șarpe veninos așezat în drum, fără să fie văzut. Și nevrând Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe șarpe dintr-odată să șuiere și să plece din drum sau să pornească înaintea lui și acesta văzându-l se păzește și scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le știa. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Și iarăși se întâmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră și să se rostogolească din locul lor cu zgomot și să se afle șezând acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu poruncește cu iubire de oameni îngerului să le țină pe acelea să nu cadă, până ce se ridică aceia de acolo sau îi mișcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întâmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voiește să se arate nesfârșita mărime a puterii Lui.
- **Fericit este omul care-și cunoaște slăbiciunea lui.**

CUVÂNTUL XXIII Despre dragostea lui Dumnezeu

- **Stăruie citind în liniște, ca mintea ta să fie călăuzită**

pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu.

- **Mai bine este să fii bănuit de prostie, ca neputând să te împotrivești în cuvânt din puținătatea învățăturii tale, decât să fii socotit între cei înțelepți pentru cutezanța ta neobrăzată.**
- **Mai bine îți este să fii zăbavnic la limbă decât cunoscător și iscusit în a revărsa cu ascuțimea minții învățătura ca pe un râu.. Care iubitor de flecăreală poate dobândi o cugetare curată iubind flecăreala? Care vânător de slavă de la oameni poate dobândi gânduri smerite? Sau care desfrânat și cu sufletul revărsat în simțuri poate să se facă curat în cugetare și smerit cu inima? Când mintea e atrasă de simțuri, se hrănește cu hrana dobitoacelor. Iar când simțurile sunt atrase de minte, se împărtășesc de hrana îngerilor**[22]
- **Citește continuu și cu nesaț din cărțile învățătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rânduiala făpturilor lui Dumnezeu și a lucrurilor Lui și o împuternicesc prin ele și o pregătesc să dobândească înțelesuri luminoase din subțirimea lor și o fac să călătorească cu curăție spre înțelegerea făpturilor lui Dumnezeu. Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoașterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generație și mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu**[23]**. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniștit din partea tuturor și în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup și de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtășești în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeiești, prin dulcea înțelegere cea mai presus de toată simțirea și să le simtă sufletul în îndeletnicirea lui cu ele**[24]**. Să nu-ți fie cuvintele celor cercați, ca ale celor ce**

---

[22] Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simțurilor.

[23] Din Scripturi învățăm să cunoaștem și lumea, pentru că același Dumnezeu a făcut-o și pe ea, și Dumnezeu ne învață prin Revelația supranaturală cum să ne mântuim în ea, cum să o vedem ca pe un transparent al lui Dumnezeu și ca pe un cuvânt al Lui. Totuși, dacă suntem preocupați de grija lumii și a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mântuim. Revelația supranaturală ne înfățișează lumea ca pe un astfel de transparent, de cuvânt, de dar al lui Dumnezeu și de drum spre El.

[24] Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simțită și în același timp

falsifică și vând cuvintele dumnezeiești, ca să nu rămâi în întuneric până la sfârșitul vieții tale și să te lipsești de folosul lor și să fii tulburat și lipsit de limpezime în vremea războiului și să cazi în groapa cu chip de bunătate.

- **Îndeletnicește-te cu citirea Scripturilor, care-ți arată calea contemplării (înțelegerii) subțiri, și cu viețile Sfinților, chiar dacă nu simți de la început dulceața lor**.
- Și când te ridici la rugăciunea și la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetând la dumnezeieștile Scripturi pe care le-ai citit. Și prin aceasta, uiți amintirea celor dintâi. Și așa vine mintea ta la curăție. Și aceasta este ceea ce s-a scris[25], că **sufletul e ajutat de citire când stă la rugăciune**. Și iarăși, **rugăciunea aduce lumină în citire**[26]. Și aceasta, iarăși, în locul amestecării cu cele lumești, aduce conținut felurilor rugăciunii, încât **din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget și în chip netulburat**.
- **Urât lucru este ca cei îndrăgostiți de trup și de pântece să vorbească despre lucrurile duhovnicești; e așa cum desfrânata ar vorbi despre feciorie. Când trupul este tare bolnav, respinge mâncărurile grase și se îngrețoșează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumești nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeiești. Focul nu se aprinde în lemnele ude și căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrânata nu stăruie în iubirea față de un singur bărbat și sufletul legat de multe lucruri nu rămâne în învățăturile dumnezeiești. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot așa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui din dulceața lucrurilor duhovnicești**.
- **De ai ceva mai mult decât cere trebuința zilei, împarte săracilor și vino și adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbește cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl[27]. Nimic nu poate apropia așa de mult inima de Dumnezeu, ca**

înțeleasă. Așa va spune și Sfântul Simeon Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înțelegere decât cea pur intelectuală, de la distanță.

[25] În scrierile dumnezeieștilor Părinți.

[26] În rugăciune te întâlnești cu Dumnezeu, Care Însuși luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gânduri, încât te poți concentra în înțelesurile celor citite.

[27] Inima legată prin zgârcenie de lucruri nu se poate întâlni cu Dumnezeu. Numai cel ce și-a deschis inima altuia și-o poate deschide și lui Dumnezeu.

milostenia.. Iar când dai, dă cu inimă largă și cu față veselă[28]; și dă mai mult decât cere. „Trimite, zice, pâinea ta spre fața săracului și nu după multă vreme vei afla răsplată" *(Eclesiastul* 11, 1).

• **Iar când faci binele, nu aștepta de pe urma lui răsplată și pentru amândouă aceste lucruri[29] vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ți va fi cu putință, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare**.

CUVÂNTUL XXV Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu și despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cât de mult disprețuiește omul lumea aceasta și se străduiește întru frica de Dumnezeu, pe atât se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu și simte în chip ascuns ajutorul ei și i se dau lui gânduri curate ca să o înțeleagă. Și dacă cineva se lipsește de bunurile lumii, pe cât de mult se lipsește de ele pe atât îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, și iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mântuiește pe noi prin cele de-a dreapta și prin cele de-a stânga[30] și prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieții noastre adevărate! Căci celor ce slăbesc în câștigarea vieții lor prin voință, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea și trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuși a fost cinstit la urmă să meargă în sânurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui spre El. Și dacă cineva e lipsit în cele trupești, sau se află în alt necaz (până ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operând o boală grea, ne aduce sănătatea)**,** Domnul Își arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor și a întristării lui.

Când, deci, dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine așa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El[31], cunoaște că lumea viețuiește încă în tine,

---

[28] Dând cu față veselă, arăți că nu-ți pare rău că dai, că nu ești legat de lucruri, ci te lărgești în comuniune cu persoana altuia.

[29] Pentru că dai și pentru că nu aștepți răsplată.

[30] Dumnezeu ne mântuiește atât prin virtuți, cât și prin păcate, întrucât și prin cele din urmă ne trezește la pocăință; sau atât prin daruri, cât și prin încercări.

[31] Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în Mucenici la culme, se explică prin covârșirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covârși simțirea unei dureri în trup. Credința tare cu care s-

mai mult decât Hristos. **Și când boala și lipsa și istovirea trupului sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el tulbură cugetul tău scoțându-l din bucuria nădejdii în Domnul, cunoaște că în tine viețuiește încă trupul, și nu Hristos. Și simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare și stăpânește în tine, acela și viețuiește întru tine. Iar când te afli neavând nicio lipsă în cele de trebuință ale tale și ești sănătos și nu ai frică de cei potrivnici și zici că poți umbla în chip curat cu Hristos, să știi că ești bolnav la minte și ești lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.**

CUVÂNTUL XXVI Despre postul neîncetat și despre stăruirea într-un loc

...temelia tuturor bunătăților și eliberarea sufletului din robia vrăjmașului și calea ce duce spre lumină și spre viață e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc și să postești pururea, adică să te supui pe tine cu înțelepciune și cumințenie înfrânării pântecelui, într-o ședere nemișcată și într-o meditație și cugetare neîncetată la Dumnezeu[32]. De aici urmează supunerea simțurilor. Din ea, trezvia minții. Prin aceasta se îmblânzesc fiarele sălbatice ce se mișcă în trup. Aceasta aduce blândețea gândurilor. Din aceasta se nasc mișcările luminoase ale cugetării. De aici vine străduința spre faptele iubirii. Aceasta pricinuiește înțelegerile înalte și subțiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, și aducerea-aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrânează cu desăvârșire de la orice nălucire care ispitește cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare și ascuțită chiar și a celor de departe. De aici, înțelesurile tainelor mai adânci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeiești și mișcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, și darul de a deosebi puterile duhovnicești de puterile sfinte și vederile adevărate, de nălucirile deșarte. Apoi, frica de căile și de cărările din oceanul minții[33]; adică frica ce taie nepăsarea și trândăvia. După ea se ivește flacăra râvnei ce calcă peste orice primejdie și trece peste orice frică. Apoi, căldura care

---

au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

[32] Încă acest Părinte știa de șederea nemișcată într-un scaun și de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

[33] Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mișcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari și de cărări mai mici, unele ducând la limanul dumnezeiesc, altele scufundând în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedește că e un om sporit duhovnicește.

disprețuiește toată pofta și șterge din cugetare cele trecătoare, și pricinuiește uitarea, împreună cu altele[34]. Și ca să spun pe scurt, din acestea se ivesc libertatea omului adevărat și bucuria sufletului și învierea cea cu Hristos în Împărăția cerurilor[35].

Iar dacă cineva nesocotește acestea două[36], se păgubește nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină și temelia tuturor virtuților, prin disprețuirea acestor două virtuți. Și precum acestea sunt începutul și capătul lucrării dumnezeiești în suflet și ușă și cale spre Hristos, dacă cineva le ține pe ele și stăruie în ele, tot așa, dacă se depărtează de ele și se desparte de ele, ajunge în cele două potrivnice lor. Înțeleg în împrăștierea trupească și în lăcomia nerușinată a pântecelui, care sunt începutul celor potrivnice celor mai înainte spuse, dând loc patimilor în suflet.

Și începutul uneia dintre ele dezleagă mai întâi simțurile cele supuse legăturilor înfrânării. Și ce urmează din aceasta? Urmează întâlnirile necuvenite și neașteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea și aprinderea ascuțită a ochilor, care pune stăpânire pe trup și face ușoare alunecările ce se produc în gând. Apoi, gânduri nestăpânite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu și slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniștea de orice altceva și părăsirea desăvârșită a pravilei viețuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate și învățarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întâlnite prin mutarea din ținut în ținut și din loc în loc. Apoi patimile, omorâte din suflet prin harul lui Dumnezeu și pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăși în mișcare și să silească sufletul spre lucrarea lor. Și, ca să nu le spun și să le pomenesc pe toate celelalte, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăștierea trupului și din nesuportarea strâmtorării liniștei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porcești? Ce este altceva trupul porcesc, decât a lăsa pântecele fără hotar și a-l umple pururea și a nu avea vreme rânduită anume pentru trebuința trupului, cum au ființele cuvântătoare? Și ce se

---

[34] Deși pofta e ea însăși amestecată cu căldura, căldura superioară a râvnei pentru Dumnezeu covârșește căldura inferioară a poftei după cele trupești sau lumești.

[35] Culmea la care se ajunge prin curăția de patimi e libertatea sufletului de lanțurile, de poverile lor, și odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile și puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină și în veci neîntreruptă.

[36] Postul sau înfrânarea și cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoțesc.

naște din aceasta? De aici se naște îngreuierea capului și multa greutate a trupului împreunată cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se ivește o lene de a face mătănii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obișnuite, o întunecare și o răcire a cugetării; o minte îngroșată care nu poate desluși nimic din pricina tulburărilor și a multelor gânduri întunecate; o negură groasă și întunecoasă întinsă peste tot sufletul; multă trândăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba și în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceața cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a celor de trebuință; o minte nestăpânită și împrăștiată peste tot pământul; mult must adunat în toate mădularele; închipuiri necurate în timpul nopților, pricinuite de năluciri spurcate și de chipuri necuvenite ce stârnesc poftă care trece în suflet și-și împlinește în suflet voile ei în chip necurat.

Și însuși așternutul nenorocitului acestuia și hainele lui și trupul întreg i se spurcă de mulțimea curgerii murdare, care țâșnește din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întâmplă nu numai noaptea, ci și ziua. Căci trupul lui curge pururea și-i întinează cugetul. Prin aceasta el își pierde fecioria. Căci dulceața gâdilirilor pricinuiește în tot trupul lui o înfierbântare neîncetată și de nesuportat. În el se ivesc gânduri amăgitoare care dau chip unei frumuseți în fața lui și îl stârnesc în tot timpul și îi gâdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Și se împreună cu ele prin îndeletnicirea cu ele și prin poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Și aceasta este ceea ce a spus Prorocul: „Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătându-se, a mâncat pâinea până la săturare”; și celelalte *(Ieșirea* 16, 49).

CUVÂNTUL XXX Despre mulțumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu și câteva învățături de căpetenie

- **Mulțumirea celui ce primește ațâță pe cel ce dă ca să dea daruri și mai mari decât cele dintâi. Cel ce nu mulțumește pentru cele mai mici este mincinos și nedrept și în cele mai mari. Cel ce e bolnav și cunoaște boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturisește durerea lui se apropie de vindecarea lui și ușor o va afla. În inima învârtoșată se înmulțesc durerile[37] și chinul bolnavului ce se împotrivește doctorului sporește. Nu e păcat de neiertat, decât cel pentru care nu se face pocăință[38]. Niciun dar nu**

---

[37] Inima învârtoșată, neavând dragoste pentru altul, nu primește nici ea dragostea altuia și de aceea suferă.

[38] Unde nu e pocăință, nu se înmoaie inima din pricina mândriei și de aceea rămân atât păcatul egoismului, cât și suferința omului de a se vedea părăsit.

rămâne fără adaos, decât cel pentru care nu se mulțumește. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui[39].

Adu-ți aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiți și asupriți, ca să dai mulțumire pentru cele mici și neînsemnate ale tale, și să le poți răbda cu bucurie. În vremea înfrângerii, moleșirii și trândăviei tale, când ești dat și ținut de vrăjmaș într-o nevrednicie mai dureroasă și sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gândește-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinței tale și cum te îngrijeai până și de lucrurile cele mai mici și de nevoința pe care o dovedeai și cum erai mișcat de râvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lângă acestea cugetă și la suspinele tale, cu care suspinai pentru greșelile ce le făceai din negrija ta, și cum în toate acestea luai cununa biruinței. Căci prin aceste aduceri-aminte și prin cele ca acestea, se trezește sufletul tău ca dintr-un adânc[40] și se îmbracă în flacăra râvnei și se ridică ca din morți din scufundarea lui și se înalță și se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului și a păcatului.

Adu-ți aminte de căderea celor puternici și smerește-te în virtuțile tale. Adu-ți aminte de greșelile grele ale celor ce au căzut odinioară și s-au pocăit, și de înălțimea și de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, și vei lua curaj în pocăința ta. **Prigonește-te pe tine și va fi gonit vrăjmașul din apropierea ta[41]. Împacă-te în tine și se vor împăca în tine cerul și pământul**[42].

Străduiește-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta și vei vedea cămara cerească. Căci una sunt aceasta și aceea și într-o singură intrare le vei vedea pe amândouă[43]. Scara Împărăției

---

[39] Cel mândru, cel egoist socotește totdeauna că are și că a primit de la Dumnezeu, de la „viață”, prea puțin.

[40] Ca într-un adânc de somn, de uitare, de inconștiență, de întuneric, de ceva asemenea morții.

[41] Cele ce se luptă în tine când se poartă în tine un război sunt cerul și pământul, care se întind până la tine. Pământul luptă prin trup împotriva cerului și cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pământului în tine.

[42] Prigonind eu-ul păcătos și neadevărat din tine, îl gonești de la tine pe vrăjmașul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dând naștere acestui eu iluzoriu.

[43] Cămara sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau vistieriei nesfârșite a cerului; sau, ele sunt în comunicare, ca râul cu marea.

aceleia e în lăuntrul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine însuți, din partea păcatului[44], și vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

- **Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptându-se, ci cel ce primește cu bucurie relele ce urmează.**
- **Acoperă pe cel ce a greșit, când nu ai nicio păgubire din aceasta[45], și-l vei face pe el ca să aibă curaj[46], iar pe tine ca să porți mila Stăpânului tău[47]. Sprijină cu cuvântul pe cei slabi și pe cei întristați cu inima și te va sprijini Dreapta care poartă toate[48]. Fă-te părtaș cu cei întristați la inimă, în durerea rugăciunii și în strângerea inimii tale, și se va deschide înaintea cererilor tale izvor de milă[49]. Ostenește-te pururea în cereri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gând curat, plin de străpungere, și Dumnezeu va păzi inima ta de gânduri necurate și murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieștile Scripturi, pentru înțelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minții să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrânate străine[50].**

---

[44] Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieșirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ținând seamă de comunicarea ce are loc între sinea adâncă a omului și oceanul energiilor dumnezeiești. „Ce înseamnă: Botează-te pe tine în tine însuți, din partea păcatului, decât că în vederea (contemplarea) adâncă și în meditația lăuntrică cugeți la păcatul tău? Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-și în sine și luând seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său". Poate prin expresia ortodoxă „Botează-se robul lui Dumnezeu", preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci și o scufundare a aceluia însuși, sau o suire a lui în Dumnezeu.

[45] Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubești pe tine, iar pe el nu-l folosești.

[46] Curaj spre îndreptare.

[47] E și aceasta o povară.

[48] În mâna celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toți prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

[49] Prin nimic nu ne întâlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alții. E aici o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Și o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adâncul sensibilității curate, atotgeneroase.

[50] Mintea nu poate sta neutră. Când nu e ocupată cu gândurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgește prin acestea în El, se îngustează, sau se murdărește prin gândurile întinate, egoiste,

Să nu cauți să-ți încarci cugetarea cu gânduri desfrânate sau cu fețe ce te ispitesc, socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulți înțelepți s-au întunecat și au înnebunit.

- Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseși, fără ca tu să simți. Da, așa este. Dar numai dacă locul e curat, și nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăznești să o ațintești spre globul soarelui, ca să nu te lipsești și de mica lumină ce o mai ai, care este credința simplă și smerenia și mărturisirea din inimă și micile fapte cele după puterea ta, și să fii aruncat în unul din locurile celor gândite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului[51], **ca acela care a îndrăznit fără rușine să intre la nuntă în haine murdare**. Din osteneli și din pază izvorăște curăția gândurilor. Și din curăția gândurilor, lumina minții. Și de aici, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simțurile nici să învețe, nici să fie învățate.

- „Lumea” este un nume cuprinzător care îmbrățișează și patimile amintite. Căci de nu cunoaște omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărțit de lume și prin câte e legat de ea. Sunt mulți care s-au despărțit prin două și prin trei mădulare de lume și socotindu-se alcătuiți numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înțeles și n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor viețuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Și pentru că nu le-au simțit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor[52].

Lumea își are numele de la cunoașterea ei prin contemplație și de la conținutul cuprinzător ce îmbrățișează patimile cele împărțite, în întregimea lor. **Căci când voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar când voim să le arătăm**

---

referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

[51] Fiecare ceată a celor gândite (opuse celor sesizate cu simțurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gândită. Unul dintre ele e al îngerilor căzuți, iadul.

[52] N-au simțit că sunt împletiți prin unele patimi cu lumea, pentru că nu și-au simțit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea și prin iubire curată, când vede prin ea pe Dumnezeu și, prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate și mai adânci. Dar atunci nu e stăpânit de lume, ci de Dumnezeu.

după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Și patimile sunt părți ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succed) și unde sfârșesc patimile, acolo lumea se oprește din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)[53]

Iar patimile sunt acestea: pofta bogăției, adică de a aduna niște lucruri, desfătarea trupului (prin mâncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăște pizma, voința de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpânirii, împodobirea și luxul, slava omenească, care este pricina ținerii de minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Și pe cât rămân unele părți ale lor, pe atât rămâne și lumea dinafară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre Sfinți: „Când viețuiau, erau morți. Căci viețuind în trup nu viețuiau trupește”. Deci tu ia seama în care dintre acestea viețuiești, și atunci vei cunoaște cu care părți (patimi) viețuiești lumii și cu care ai murit. **După ce știi ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet ești în lume și prin care te-ai dezlegat de ea. Și ca să spun pe scurt, lumea este viețuirea trupească și cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaște că a ieșit din lume**.

Și înstrăinarea cuiva de lume se cunoaște din acestea două: din viețuirea cea bună și din calitatea deosebită a gândurilor minții. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipește cugetarea ta în gândurile despre ele, afli măsura viețuirii tale. Afli ce lucruri dorește firea ta, fără osteneală, și care sunt gândurile ce odrăslesc neîncetat, și care se mișcă din întâmplare, și dacă mintea ta a primit simțirea celor netrupești sau se mișcă întreagă în chip material.

CUVÂNTUL XXXIII Despre felul rugăciunii

- **Voiești să te desfeți în stihurile slujbei tale și să primești simțirea cuvintelor Duhului, rostite de tine? Lasă**

---

[53] Patimile sunt atât de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încât lumea, în loc de a-și descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înțeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pântecului, apoi sursă de îmbogățire, apoi prilej de desfrâu, apoi platformă de afirmare a stăpânirii sau a mândriei sale. Când cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă și adâncită în Dumnezeu.

cu totul cantitatea stihurilor și să nu te îngrijești de măsurile lor sau de grija de a rosti stihurile ce țin de felurile rugăciunii; și părăsește orice rostire din obișnuință și gândește-te la ceea ce îți spun ele și la ceea ce se istorisește despre citirea vreunuia din cei călăuziți de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor până ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înțelesuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu și prin aceasta se va mișca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primești orice este în ele spre rugăciune și când mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea.

- Despre deosebirile dragostei: **Iubirea ce se ivește din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susține lumina ei; sau ca un pârâu ce se naște dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci când ploaia ce-l susține se oprește. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce țâșnește mereu și a cărui curgere niciodată nu se oprește (căci El singur este Izvorul iubirii) și al cărui conținut nu se va isprăvi niciodată**.
- Cel ce nu se împotrivește gândurilor semănate în noi de vrăjmașul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înțelepciune de la har și cunoștința lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; și prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăștierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivim tuturor gândurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. **Pentru că ai ca potrivnici pe unii care au șase mii de ani**[54]. Și aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înțelepciunii și înțelegerii tale. Și chiar de îi vei birui, întinăciunea gândurilor îți murdărește cugetul și răul lor miros rămâne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rând să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.
- **Despre lacrimi: Lacrimile din rugăciunea ta sunt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăința lui; și că ea a fost primită și a început să intre prin lacrimi în câmpia curăției. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gândurile celor trecătoare; și**

---

[54] **E vorba de dracii care au fost creați odată cu lumea, deși la Iov (38, 7) și la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creați, odată cu toți îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socotește că îngerii au fost creați puțin înainte de lumea văzută și în legătură cu ea**.

de nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii și nu se va ivi din ele disprețuirea lumii; și de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieșirea din viața aceasta; și de nu vor începe să se miște în suflet gânduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viață. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăștiată, din gândirea multă, neîncetată și neabătută la cele de mai sus și din amintirea vreunui lucru subțire care s-a ivit în cugetare și întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulțesc lacrimile și sporesc tot mai mult.

CUVÂNTUL XXXIV Despre mătănii și despre altele

- **În timpul când cugetarea ta e împrăștiată, stăruie mai mult în rugăciune și în citire.** Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decât faptele, iubește liniștea. **Prețuiește citirea, de e cu putință, mai mult decât starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate.** Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăștiere. Căci rădăcina viețuirii este psalmodierea. Dar cunoaște și aceasta: că faptele trupului folosesc mai mult decât cântarea de stihuri cu împrăștiere. Iar întristarea cugetului e mai de preț decât osteneala trupului. În vremea trândăviei, trezește-te și mișcă-ți puțin râvna. Căci aceasta deșteaptă mult inima și încălzește gândurile sufletului. În vremea trândăviei, iuțimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipește răceala sufletului. Iar trândăvia obișnuiește să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pântecelui, fie din multa lucrare.
- **Orice rugăciune ce o aduci noaptea să fie mai de preț în ochii tăi decât toate faptele de peste zi. Să nu-ți îngreuiezi pântecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău și să fii tulburat de împrăștiere când te scoli noaptea; și să se moleșească mădularele tale și să te afli tu însuți plin de moliciune femeiască, ba și sufletul să-ți fie întunecat și gândurile tulburi și să nu le poți aduna nicidecum în cântarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine și nu ți se va îndulci cântarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obișnuiește să guste, prin sprinteneala și lumina cugetării.**
- **Despre tăcere: Mai presus de toate, iubește tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tâlcuirea celor dumnezeiești. Întâi să ne silim să tăcem. Și din tăcere se naște în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ți dea Dumnezeu să simți ceva ce se naște din tăcere. De începi această viețuire, nu știu câtă lumină îți va răsări ție de aici!**

Din deprinderea acestei lucrări se naște în inimă, după o

vreme, o plăcere, și cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în liniște. Și din această viețuire se naște în noi mulțimea de lacrimi. Și într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme, cu osteneală, și în altă vreme, din uimire (răpire). Căci inima se micșorează și se face prunc[55]. Și, când începe să se roage, curg mai întâi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobândit această obișnuință în lăuntrul sufletului lui. Când vei pune toate faptele acestei viețuiri ale tale pe o parte și tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cântărind mai mult. Multe mângâieri au oamenii. Dar când se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Și toate lucrările i se fac aceluia de prisos[56]. Și el însuși se află înălțat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvârșire.

• Când te apropii de așternutul tău, zi către el: „O, așternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormânt. Și nu știu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veșnic”. Cât timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cât timp mai ai degete, răstignește-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cât timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi înainte de a fi acoperiți de țărână. Căci precum trandafirul e bătut de vânt și se veștejește, așa se va întâmpla cu una dintre părțile tale și vei muri. Pune-ți în inimă, o, omule, gândul că vei pleca, spunându-ți mereu: „Iată a ajuns la ușă trimisul ce vine după mine! De ce șed? Mă așteaptă plecarea veșnică, ce nu are întoarcere”. Cel ce dorește să stea de vorbă cu Hristos iubește singurătatea; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulți e prieten al lumii. De iubești pocăința, iubește și liniștea. Căci în afară de liniște, nu se desăvârșește pocăința. Iar de ți se împotrivește cineva prin cuvânt în privința aceasta, nu te sfădi cu el. De iubești liniștea, maica pocăinței, iubește cu plăcere și mica păgubire a sufletului și defăimările și nedreptățile ce-ți vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea viețui în liniște, cu libertate și netulburat. Iar de disprețuiești acestea, te vei face părtaș de liniște, potrivit cu voia lui Dumnezeu, și vei stărui în ea, precum voiește Dumnezeu. Iubirea liniștii este unită cu o așteptare neîncetată a morții.

---

[55] Pruncul plânge pentru că se simte slab și nevinovat și nu-și ascunde slăbiciunea prin mândrie.

[56] Lucrarea de păzire de gânduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde și păzirea. Ea e concentrare adâncă în cele dumnezeiești, care covârșesc puterea de atracție a gândurilor. În ea se cuprind și rugăciunea, și gândul neîncetat la Dumnezeu și deci curăția de gânduri.

- **Cel ce-și simte păcatele lui e mai bun decât cel ce scoală morții prin rugăciunea lui, când locuiește în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce folosește lumii întregi prin gândirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupești, dar cel dintâi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adunări**.
- Dar și aceasta se cuvine să o știți, iubiților, că **fiecare vorbire ce se face întru ascuns și toată grija înțelegerii drepte a lui Dumnezeu și toată cugetarea la cele duhovnicești, își au dreptarul și izvorul în rugăciune și se socotesc în lăuntrul numelui rugăciunii și se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălțate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie de grija întristată de Domnul, fie de închinăciunile trupului, fie de cântarea stihurilor, fie de celelalte, din care vine pe rând rugăciunea curată și se naște dragostea de Dumnezeu**.

CUVÂNTUL XXXVI Nu se cuvine a pofti și a căuta, fără neapărată trebuință, să se facă semne vădite prin mâinile noastre

- **În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul Sfinților Săi, dar El nu-Și arată puterea Sa oricând în chip vădit în vreo faptă oarecare și în vreun semn simțit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat și să ne pregătească vreo vătămare. Și aceasta o face, purtând grijă de Sfinții Săi, voind adică să le arate că nicio clipă nu sunt lipsiți de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor și să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruiește pe ei pentru greutatea lui și pentru că au slăbit și au fost părăsiți de El, și pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El Însuși după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, și îi ajută precum El Însuși știe. Și îi întărește, după putință, până ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoștința dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului și-i trezește, prin înțelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amândouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătate fapta și lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sunt preaînțelepte și le săvârșește când au nevoie și sunt strâmtorați, și nu oricum ar fi**.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru și cere lui Dumnezeu și dorește să se facă minuni și puteri prin mâinile lui, este ispitit de dracul ce râde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conștiința lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuință e primejdios. Și nu e drept cu adevărat cel ce dorește aceasta. Multor Sfinți le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoința Lui. Dar cel ce cere și dorește aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine și alunecă din cunoștința adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, așa cum îndrăznește el față de Dumnezeu, își găsește în el loc cel-viclean și îl strămută la mai mari păcate decât acesta. Dar drepții adevărați nu numai că nu poftesc acestea, ci și când li se dau, le resping. Și nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci, în chip ascuns, în ei înșiși.

- **Nu este virtute aceea care, atunci când este dobândită, lasă pe om să părăsească grija și osteneala ei. Iar sălășluirea Duhului în om se vede în aceea că el se silește pururea să se supună[57], deși ar putea face un lucru și în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuiește, ca să nu se obișnuiască cu trândăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, și să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Și în încercări îi întărește pe ei și-i face să se apropie de înțelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.**

În cei ce viețuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu: „M-am jurat să mor în fiecare zi”. **În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalți: ca ei să viețuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări și în odihnă[58]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiți ai Lui cât sunt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sunt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate și singurătate, în nevoi, în boli, în stare disprețuită, loviți, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a**

---

[57] **Chiar în silința și în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă și-i dă puterea la aceasta. Așa se menține totdeauna colaborarea între har și libertatea omului**.

[58] „Luxul” e de la lumină. E și el o lumină; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

oamenilor, într-o așezare călugărească și liniștită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea și de tot lucrul de aici care veselește.

Ei plâng și lumea râde; ei sunt triști și lumea se veselește; ei postesc și lumea se desfată. Ei trudesc ziua și noaptea, se îndeamnă la nevoințe în strâmtorare și osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bunăvoie, alții, chinuiți de patimile lor; și, iarăși, alții, prigoniți de oameni; iar alții, în primejdiile patimilor, ale dracilor și ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniți, alții, uciși; alții au umblat în piei de oaie și în altele asemenea. Și întru ei s-a împlinit cuvântul Domnului, care zice: „În lume necazuri veți avea, dar întru Mine vă veți bucura" (cf. *Ioan* 16, 33). Știe Domnul că nu e cu putință ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Și de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă și în plăcerea ei. Iar Hristos, Mântuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decât morțile cele trupești, să ne arate tăria dragostei Lui!

.

CUVÂNTUL XXXIX (despre mișcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovnicești, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu)

- **Primul gând, care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu și care călăuzește sufletul spre viață, e cel ce se ivește în inimă despre ieșirea din lumea aceasta. Acestui gând îi urmează în chip firesc disprețuirea lumii. Și din el vine în om toată mișcarea cea bună, care-l călăuzește spre viață și pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, când voiește să arate în el viața. De nu stinge omul acest gând de care am vorbit, prin împletirea cu cele ale vieții și cu deșertăciunea, ci-l întărește prin liniște și stăruie în el necontenit și se îndeletnicește cu el, acest gând conduce pe om spre vederea (contemplarea) adâncă ce nu poate fi tâlcuită**[59]. Satana urăște mult acest gând și luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Și dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să șteargă, prin împrăștiere, din cugetul lui acest gând. Și dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că știe vicleanul că dacă stăruie acest gând în om, cugetarea lui nu mai

---

[59] Gândul necontenit la moarte e temelie pentru viața cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gând e și o vedere adâncă (o simțire) a acelei vieți nesfârșite, care face totodată străvezie viața pământească, mărginită și trecătoare.

rămâne în acest pământ al amăgirii. Și uneltirile lui nu se mai apropie de el.

CUVÂNTUL XL (despre a doua lucrare din om)

- **O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul pornește cu hotărâre în viețuirea cea bună și urcă la treapta pocăinței și se apropie să guste din vederea și din lucrarea ei, când îl prinde pe el harul de sus și gustă din dulceața cunoștinței Duhului. Începutul acesteia e de aici: Mai întâi e încredințat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, și e luminat de dragostea lui față de Ziditor și se minunează de alcătuirea ființelor raționale și de grija Lui cea multă față de ele**.

Din aceasta vin în el dulceața lui Dumnezeu și căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă și arde patimile sufletului și trupului. Această putere o simte cineva când cugetă cu înțelepciune la toate firile zidirii și la tot lucrul ce-l întâlnește și le cercetează și le deosebește duhovnicește.

CUVÂNTUL XLI (despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întâmplare oarecare)

- **Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie, și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Câteodată face cineva păcatul din vreo întâmplare; și, iarăși, uneori, din stârnirea și deprinderea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sunt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sunt deopotrivă, ci unul e mai mare decât altul**.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare și de la el se așteaptă o pocăință cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Și precum Adam și Eva și șarpele au primit toți de la Dumnezeu aceeași răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, așa și urmașii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenția și după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletnicește cu aceasta, deși îi este neplăcut să conviețuiască cu păcatul, totuși pedeapsa îi este grea[60]. Dar dacă se întâmplă cuiva, care se îngrijește de virtute, să fie ispitit la vreo greșeală, mila în

[60] Îi este greu, pentru că deși a păcătuit fără voie, totuși aceasta s-a întâmplat pentru că n-a avut nicio preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viață neutră.

vederea curățirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este, iarăși, păcatul celui ce se îngrijește de virtute și stăruie în lucrarea ei și noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijește, iar ziua își poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea și cele asemenea, fie din pricina neștiinței, fie din pricina lucrurilor ce-l întâmpină în calea lui, adică a virtuții, sau a valurilor ce se înalță în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întâmplă să se ivească în el pentru a **i** se proba stăpânirea de sine, cumpăna cântarului lui se abate puțin spre cele de-a stânga și e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează și se mâhnește și suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întâmplat de la cei potrivnici.

Și altul (e păcatul), când omul este moleșit și fără grijă în lucrarea virtuții și a părăsit cu totul calea și aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor și arată râvnă în a iscodi tot felul de meșteșugiri spre înmulțirea ei și e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmașului lui și să-și facă mădularele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa și nu voiește nicidecum să se îngrijească de pocăință, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere și sfârșit căii lui spre pieire.

CUVÂNTUL XLIII (despre păzirea și ferirea de cei moleșiți și leneși)

- **Cel ce-și înfrânează gura de la clevetire își păzește inima de patimi.** Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul și alungă pe draci de la sine și dezrădăcinează sămânța răutății lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa își are inima veselindu-se de descoperiri. Și cel ce-și adună privirea minții în lăuntrul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scârbește de orice împrăștiere vede pe Stăpânul în lăuntrul inimii sale. **De iubești curăția, în care se vede Stăpânul tuturor, să nu clevetești împotriva cuiva, nici să nu asculți pe cineva care bârfește pe fratele său. Și de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ți urechile și fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mânie și sufletul tău să-și piardă viața. Inima mânioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blând și smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou...**

Cel lăudat cu dreptate nu se păgubește. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui smerit la cuget e în lăuntrul lui; și ea este Domnul. Și cel ce-și păzește limba lui, în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura

tăcută tâlcuiește tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el[61]. Sufletul celui bun strălucește mai mult decât soarele și se veselește în fiecare clipă de vederea descoperirilor[62]. **Cel ce urmează celui ce iubește pe Dumnezeu se va îmbogăți din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept și mândru se va depărta de Dumnezeu și va fi urât de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfățișările, chipul smeritei cugetări și va stăpâni fără osteneală peste patimi. Patimile sunt dezrădăcinate și alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu.** Aceasta este sulița ce le omoară. Precum se mișcă și înoată delfinul în liniștea și pacea mării simțite, așa se mișcă în liniștea și în pacea mării inimii, netulburată de iuțime și de furie, în toată vremea, tainele și descoperirile dumnezeiești spre înveselirea ei[63].

• Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumești și suferă în cele ale vieții, decât un călugăr ce pătimește cele rele și petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu râvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua și noaptea, și smulge din ea momelile sădite de vrăjmaș, e temut de draci și iubit de Dumnezeu și de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său țara cea cunoscută cu mintea, și Soarele ce strălucește în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei țări este Duhul cel Mângâietor și Preasfânt[64].

---

[61] Mai multe spune o gură ce tace decât una vorbăreață. În tăcerea ei sunt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale ființe și a tainei lui Dumnezeu. Și acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbește și când tace, spre deosebire de animal. Iar vorbărețul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

[62] Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalți.

[63] Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean își câștigă transparența și își arată lărgimea când e eliberat de gândurile care întinează și îngustează în mod egoist inima. Și numai în transparența indefinitului ei curat se arată infinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă și când nu e tulburată de mânie, de supărări pentru cele lumești. Acestea nu numai că o tulbură, ci o și îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Și totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată și în tulburarea mâniei. Căci mânia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpânită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adâncul fără sfârșit și întinsul fără margini al inimii pe care stăpânește plutind gândul la Dumnezeu și la tainele prezentei Lui, la al căror adânc nu ajunge.

[64] Sfânta Treime strălucește ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea

- **Cel curat cu sufletul și cu viețuirea vorbește totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului și grăiește după măsura sa despre cele dumnezeiești și despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are și limba mișcată de ele. Și chiar de grăiește despre lucruri duhovnicești, vorbește pătimaș, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înțeleptul îl cunoaște chiar numai dintr-un răspuns și cel curat simte răul lui miros**.
- **Cel ce zăbovește în vorbărie deșartă și în împrăștieri cu mintea și cu trupul e un curvar. Și cel ce consimte cu el și-l însoțește în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtășie (comuniune) cu el este un închinător la idoli.**
- **Cel ce pregătește des ospețe este argatul dracului curviei și spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pâinea modestă de la masa celui curat curăță de orice patimă sufletul celui ce o mănâncă. Mirosul mesei celui lacom e răspândit de risipa de bucate și de prăjituri. Și cel fără de minte și neînțelept e atras de ea, ca un câine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de viței și de mirodenii. Și iubitorul de Dumnezeu o dorește pe aceasta ca pe o comoară fără preț.**
- Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiș și se cuminecă singur cu El, neîmpărtășindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei și să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mâncarea sa nu se poate împărtăși de aceasta fără tovarășii lui[65]. **Cel ce are prietenie cu pântecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cât ești de nesățios, nebunule, că voiești să-ți umpli pântecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-și stăpânească pântecele.**

Mireasma răspândită de cel ce postește e foarte dulce și întâlnirea cu el veselește inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întâlnirea cu el și caută să nu stea la masă împreună cu el.

---

supremei iubiri și deci a supremului sens al existenței. Și iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfânt e ca aerul atotcurat care ne dă viață și e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nicio substanță (gândire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflând în noi numai iubire, ca aer de viață dătător.

[65] Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adânc. La suprafață e cu alții, ușuratici ca și el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărțire între ei și a lor înșiși de Dumnezeu, în adânc. E un aspect al acelui „Man” al lui Heidegger.

Viețuirea celui înfrânat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de câștig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiți de draci prin curse și împrăștieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubește pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mândri și bârfitori, care sunt străini de lucrarea lui.

- Istorisirea unui sfânt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicând: „În zilele în care petrec cu unii, mănânc trei posmagi sau patru pe zi. Și dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă ațintesc spre El. Dar când mă depărtez de ei, spre liniștire, în prima zi mă silesc să mănânc numai unul și jumătate, iar în a doua, unul. Iar când mintea se întărește întru liniște, mă silesc să mănânc unul întreg și nu pot. Și mintea vorbește fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Și lumina Lui mă luminează neîntrerupt și mă atrage să o văd și să mă veselesc de frumusețea luminii dumnezeiești. Iar de se întâmplă să intre cineva în vremea liniștirii și să-mi vorbească, fie și numai o clipă, îmi este cu neputință să nu sporesc mâncarea, să nu împuținez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia”.

.

CUVÂNTUL XLIV (despre simțuri și despre ispite)

- Simțurile neprihănite și adunate nasc în suflet pacea și nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Când ele nu primesc simțirea lucrurilor, se va câștiga biruința fără luptă. Dar când omul e fără grijă și îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Și se tulbură curăția dintâi care este atotsimplă și liniștită. **Și cei mai mulți dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească și curată. De aceea cei ce se află în lume și amestecați în cele lumești nu-și pot curăța cugetarea, pentru multa cunoștință a răului. Și puțini se pot întoarce la curăția dintâi a cugetării.** De aceea trebuie să-și păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simțurile și cugetarea lui, de momeli. Și pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace și luare-aminte.

- **Fii ca un mort în viața ta, ca să viețuiești după moarte[66]. Dă-te pe tine morții în nevoință, în loc să viețuiești în trândăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credința în Hristos sunt mucenici, ci și cei ce mor pentru**

---

[66] Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii viața care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îți pot da aceia.

păzirea poruncilor Lui[67].

Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinstești pe Dumnezeu prin micimea cunoștinței tale. Fii înțelept în rugăciunile tale, ca să te învrednicești de cele slăvite[68]. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuiește, ca să primești cinstea de la El, pentru voia ta cea înțeleaptă.... Înfățișează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, și Se va bucura de tine[69]. **Căci, precum cel ce cere de la împăratul puțin gunoi nu numai că se necinstește pe sine pentru lucrul fără de preț ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoștință, ci a și jignit pe împăratul prin cererea lui, așa și cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pământești în rugăciunile sale. Căci îngerii și arhanghelii, care sunt marii dregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpânul lor și se uimesc și se veselesc când văd pe cel pământesc uitând de trupul lui și cerând cele cerești, precum, iarăși, se mânie pe cel ce a lăsat cele cerești și cere gunoiul lui. Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, și nu numai celor iubiți ai Săi, ci și celor străini de cunoștința Lui. Nu fiți ca păgânii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgânii cer cele trupești, a zis Domnul**. „Iar voi nu vă îngrijiți de ce veți mânca, sau de ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca. (...) Căci știe Tatăl vostru Cel ceresc că aveți trebuință de acestea” (*Matei* 6, 31-32). Fiul nu mai cere de la tatăl său pâine, ci cere lucrurile cele mai mari și cele mai de preț din casa tatălui său. Pentru neputința cugetării oamenilor a poruncit Domnul să se ceară pâinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvârșiți întru cunoștință și sănătoși cu sufletul: „Nu vă îngrijiți de mâncare, zice, sau de îmbrăcăminte” (cf. *Matei* 6, 25). „Căci dacă se îngrijește de dobitoacele necuvântătoare și de pasări și chiar de cele neînsuflețite, nu cu mult mai mult de voi? **Ci**

---

[67] Adică pierd viața trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viața nemuritoare.

[68] Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ține și se va dărui veșnic prin nesfârșirea ei.

[69] Cu cât ești împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atât Se bucură și El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui și voința ta de a o primi și de a-I răspunde. Desigur, cu cât ceri lucruri mai înalte de la El, cu atât trebuie să te silești să le poți primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cât ceri mai multă iubire de la El, cu atât trebuie să te faci mai capabil să o primești, să o înțelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu, nu știe ce lucruri mari poate dărui El.

cereți mai degrabă Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă" (cf. *Matei* 6, 26-33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru și trebuie să aștepți mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu ești tu mai înțelept ca Dumnezeu. Aceasta ți se întâmplă fie pentru că ești nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri[70]. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primește ușor, repede se și pierde. Fiecare lucru dobândit cu durerea inimii e și păzit cu grijă.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeți de dragostea Lui[71]. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învrednicești de Dumnezeu, să împărățească pacea Lui în inima ta. **Înfrânează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învrednicești de bucuria duhovnicească. De nu-I sunt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispitește pe Dumnezeu. După viețuirea ta să fie și rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cerești cel legat de cele pământești; și e cu neputință să ceară cele dumnezeiești cel ce se ocupă cu cele lumești. Pentru că dorința fiecărui om se arată din faptele lui[72]. Și pentru lucrurile pentru care se străduiește, pentru acelea se și luptă în rugăciune. Cel ce dorește cele mari nu se îndeletnicește cu cele mici.**

• **Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoștința adevărului[73]. Și nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufletești, dar pregătește-te cu toată puterea pentru încercările trupești. Căci fără acestea nu poți înainta spre Dumnezeu. Pentru că**

---

[70] Pentru a primi cunoștința înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoiești și tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorință de a-L cunoaște și a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

[71] Prin acestea și prin alte cuvinte se arată că Sfântul Isaac nu se ține în cadrul niciunui *Cuvânt* strict de titlul lui. Pune în fiecare atâtea lucruri mici și mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieții duhovnicești.

[72] Dorința exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

[73] Din necazuri cunoști neputințele tale, atârnarea ta de Dumnezeu; te înveți smerenia.

în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute[74]. Dar vorbind de ispite, nu vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări)[75]

• Întrebare: Cum se împacă cuvântul: „Rugați-vă să nu intrați în ispită” *(Matei* 26, 41), cu cuvântul: „Nu vă temeți de cei ce ucid trupul” *(Matei* 10, 28) și cu cuvântul: „Cel ce și-a pierdut sufletul său pentru Mine, îl va afla pe el” *(Matei* 10, 39)? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aici a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele? Ce virtute se naște fără necaz și încercări? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuși și, totuși, Domnul ne poruncește să o primim pentru El? Că „cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine” *(Matei* 10, 38). Cum, deci, după ce în toată învățătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aici ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele? „Că prin multe încercări trebuie să intrați voi în Împărăția cerurilor” (cf. *Fapte* 14, 22); și: „În lume necazuri veți avea” *(Ioan* 16, 33); și „În răbdarea lor veți câștiga sufletele voastre” (cf. *Luca* 21, 19).

O, ce subțire e calea învățăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înțelept și cel ce nu citește cu cunoștință e totdeauna în afara ei. Când fiii lui Zevedei și mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăție, le-ai spus: „Puteți bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea și să vă botezați cu botezul cu care Eu Mă voi boteza?” (cf. *Matei* 20, 22). Și cum ne poruncești aici, Stăpâne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite? De care ispite ne poruncești să nu intrăm în ele?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credință, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minții, însoțit de dracii hulei și ai mândriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu, în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ți vin în cugetul tău, pentru care ai și fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului și să te desparți de înger. Roagă-te să nu intri în ispita ațâțării din partea cuiva împotriva altcuiva sau în ispita îndoielii și șovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregătește-te să le primești cu tot sufletul și plutește în ele cu toate mădularele tale și umple-ți ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu

---

[74] Pentru că cel ce fuge de ispite, fuge de lupta cu ele, prin care se dobândește virtutea.

[75] În grecește este același cuvânt pentru „ispitele” din partea poftelor și pentru „încercările” prin necazuri (πειρασμοί).

și nu se poate învăța înțelepciunea Duhului și nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar când intră în încercări pentru dragostea Lui și nu primește schimbare, Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic și e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmașul său și l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu[76].

„Rugați-vă să nu intrați în ispite” aceasta înseamnă: Roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoșată a diavolului pentru mândria ta, ci pentru că iubești pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ți ajute ție și să biruiască în tine pe vrăjmașii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gândurilor și faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta față de Dumnezeu și să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

- **Cât de dulci sunt cuvintele dumnezeiești, sufletului preaînțelept! Ca o hrană ce încălzește trupul. Și cât de dorite sunt istorisirile despre cei drepți, urechilor celor blânzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curând sădite**.

Când afli, deci, pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că ești departe de cărarea pe care pășesc picioarele obosite ale sfinților. **Căci cu cât pășești mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăției și te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atât să ai mai mult ca semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Și cu cât te apropii și înaintezi, cu atât se înmulțesc încercările împotriva ta. Când simți, deci, în sufletul tău încercări mai felurite și mai tari, să știi că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat, în ascuns, o altă treaptă mai înaltă și i s-a adăugat la starea în care se află un har nou**. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înțelege prin ele încercările lumești, care se întâmplă unora pentru că au pus frâu răutății în lucrurile văzute, nici tulburări trupești, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniștesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă[77].

---

[76] Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsându-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovnicește. Dar prin aceasta Se și obligă să-l ajute când necazurile sunt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire față de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească așa cum voiește Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simțit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

[77] Nu e vorba de încercări ce se întâmplă călugărilor care se află încă

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune și nu poate răbda încercările cele mari și se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să știi că în măsura în care te întărește față de încercările cele mari, în aceeași măsură te învrednicește și de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rânduit Dumnezeu și darurile, potrivit cu înțelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiți de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ți se întâmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoști câtă cinste a primit sufletul tău din partea măririi Lui. Căci pe măsura întristării, e și mângâierea.

- Întrebare: Care e, deci, mai înainte: încercarea și apoi darul sau întâi darul și după el încercarea?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întâi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întâi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului și la fel încercările Apostolilor. Căci n-au fost lăsați să intre în încercări până ce n-au primit mângâierea. Pentru că celor ce se împărtășesc de bunătăți li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine și necazul pentru el. Așa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate[78].

Dar dacă așa se întâmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuși simțirea încercărilor vine înaintea simțirii harului, pentru probarea libertății. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simțire, mai pe urmă[79]. Drept aceea se cuvine ca în

---

în treapta făptuirii, pentru că se înfrânează de la faptele rele. E vorba aici de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniștirii. Nici aceștia nu au pace neschimbată pe calea lor. Și nu e bine când o au. Căci nu mai au prilejul să-și întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniștii.

[78] O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Și o înțelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertății cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dând răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Și aceasta înscrie o linie de creștere duhovnicească în viața lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

[79] Așa e și cu harul Tainelor. Întâi se ascunde sămânța în pământ, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată și efectele se arată treptat. Totuși chiar așa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aici expresia „simțirea harului”, care va fi reproșată Sfântului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfântul Simeon va spune să nu aștepte cineva mântuirea dacă nu ajunge la simțirea harului.

vremea acestor încercări să avem două simțiri potrivnice ce nu sunt întru nimic asemenea. Acestea sunt bucuria și frica. Bucuria că te afli umblând pe calea călcată de Sfinți, mai bine zis de Cel ce a dat viață tuturor. Și lucrul acesta e vădit din cunoștința (diagnoza) ce ți-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem ca nu cumva din pricina mândriei să fim ispitiți de acestea[80]. Dar cei smeriți cu inima sunt înțelepțiți de har, ca să le poată deosebi pe acestea și să cunoască care este ispita ce se ivește ca un rod al mândriei și care aceea care se ivește ca o lovitură de pe urma iubirii[81]. Căci încercările din abatere și din sporirea viețuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povățuire, pentru trufia inimii.

- Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sunt cel smeriți la cuget

Încercările ce sunt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea și creșterea sufletului, prin care se deprinde și se probează sufletul ce se nevoiește, sunt acestea: pregetarea, îngreunarea trupului, moleșeala mădularelor, trândăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdii pentru o vreme, întunecarea gândurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului și cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobândește un suflet însingurat și părăsit și o inimă omorâtă și smerită. Și prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rânduiește pe acestea spre puterea și trebuința celor ce le primesc pe ele. În ele sunt amestecate mângâierea și strâmtorările, lumina și întunericul, războaiele și ajutoarele și, scurt vorbind, îngustarea și lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sunt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu[82].

Sfântul Isaac condiționează simțirea harului de răbdarea și biruirea încercărilor.

[80] Aici se face o deosebire clară între încercări și ispite, dar se arată și trecerea ușoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πείραζόμεθα εν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem și aici o magistrală înfățișare a complexității contradictorii a stărilor sufletești. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare), și în același timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mândriei că le putem suporta.

[81] Ceea ce se ivește ca rod al mândriei este ispită, dar poate fi și încercare (necaz); Iar ceea ce se ivește ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi și ispită. Numai discernământul distinge când fiecare dintre aceste urmări este încercare sau ispită.

[82] Toate acestea au atât aspectul de încercări, cât și pe cel de ispite.

• Ispitele dușmanilor lui Dumnezeu, care sunt cel mândri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor nerușinați ce se înalță în cugetele lor în fața bunătății lui Dumnezeu și nedreptățesc această bunătate prin mândria lor[83], sunt acestea: ispitele arătate ale dracilor, care sunt și ele mai presus de hotarul puterii sufletului[84], lipsirea de puterile înțelepciunii aflătoare în ei, simțirea năprasnică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mânierea grabnică, voința de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, disprețuirea inimii, desăvârșita amăgire a minții, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gânduri nebunești pricinuitoare de râs, mai bine-zis de plâns, faptul de a se face de râsul oamenilor și de a-și pierde cinstea lor, de a se face de rușine și de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns și arătat, pofta de a se amesteca și petrece cu lumea, de a grăi și vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, și de a născoci pururea vreo noutate printr-o prorocire mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Și acestea sunt cele sufletești.

Iar în cele trupești i se ivesc unuia ca acesta întâmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el și sunt anevoie de destrămat, întâlniri cu oameni răi și necredincioși; ba i se întâmplă să cadă pe mâinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu și dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceștia pătimesc de multe ori căderi mari de pe stânci și de pe locuri înalte; și alte asemenea acestora, ce Ii se întâmplă spre zdrobirea trupului. Și, în sfârșit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu și a nădejdii credinței lor; și, pe scurt, câte neputințe mai presus de putere sunt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea câte le-am înșirat și

---

Depinde de cum sunt folosite: pentru ieșirea din ele spre Dumnezeu sau pentru căderea deplină. Voința omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sunt o cumpănă pusă în fața omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacității lui de a câștiga din ele.

[83] Nedreptățesc bunătatea lui Dumnezeu prin mândrie, pentru că folosesc darurile date lor, de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceștia să se plângă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri ca să le folosească împotriva semenilor lor.

[84] Sunt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sunt daruri de la Dumnezeu, care sunt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe când cele dintâi o anulează și pe cea pe care el o are.

le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mândriei.

Iar începutul acestora se ivește în om când începe să se socotească pe sine înțelept în ochii săi. Și acesta se mișcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gânduri ale mândriei.

Drept aceea, cunoaște din felurile ispitelor căile ușurătății cugetării tale. Iar de vezi vreunele dintre aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaște că în măsura în care ai din acestea, în aceeași măsură s-a cuibărit în tine mândria.

- **Despre răbdare**

Toate greutățile și necazurile ce nu sunt răbdate au în ele un chin îndoit[85]. Căci răbdarea omului micșorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mângâierii și o putere care obișnuiește să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se ivește din urmărirea rugăciunii și din vărsarea lacrimilor.

- **Despre lipsa de curaj**

Când Dumnezeu voiește să necăjească pe om și mai mult îl lasă să intre pe mâinile lipsei de curaj. Și aceasta naște în el puterea tare a trândăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieșirii din minți[86], din care răsar zeci de mii de

---

[85] Răbdarea e o tărie spirituală care micșorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micșorezi și nu le înlături. De suportat tot le suporți, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însutit de grea. Cu cât rabzi necazurile cu voia, cu atât pui un efort care le mărginește puterea; cu cât ești mai fără răbdare în ele, cu atât le mărești chiar prin aceasta, părându-ți de nesuportat, fără limită și de nestăpânit prin puterea ta. Necazul care-ți apare, când nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărginești, îl stăpânești prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărginește. Propriu-zis simți această putere cum îl limitează. E și aceasta o formă a sinergiei: Cu cât te încordezi mai mult în răbdare, cu atât puterea lui Dumnezeu îți ajută să biruiești necazul. Aceasta se spune în continuare.

[86] Lipsa de curaj e una cu sporirea trândăviei, ca renunțare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea mărește chinul până la proporțiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea și un element subiectiv. Aceasta duce la deznădejde și la o adevărată ieșire din minți. Căci e o înrudire între ieșirea din minți, deznădejde și sentimentul că greutatea și durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfârșit. Deznădejdea și iadul sunt legate astfel de slăbirea voinței de a răbda și slăbirea voinței, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

ispite: zăpăceala, iuțimea, hula, defăimarea, gândurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul și cele asemenea acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îți voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Și în mâna acestuia află cineva îndată mângâierea în sufletul său. Și care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleșească[87]. Să nu te mânii pe mine că-ți spun adevărul. Ți-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voiești, intră în țara lui și vei vedea cum îți dă ție dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale[88]. Și după răbdarea ta se ușurează și greutatea necazurilor tale și vei dobândi mângâiere. Iar după mângâierea ta, se mărește dragostea către Dumnezeu. Și după dragostea ta, se mărește bucuria ta în Duhul cel Sfânt. **Totuși pe cei ce sunt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoiește să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăvește de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Și toate aceste bunătăți le primesc, în mâna răbdării lor, spre desăvârșirea sufletelor lor**[89]. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulțumirea inimii. Amin

CUVÂNTUL LI Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strâmtă, cea mai presus de lume

- Este un obicei vechi al diavolului, al potrivnicului nostru, ca

---

[87] Smerita cugetare, fiind o recunoaștere a autolimitării prin cunoașterea nesfârșirii puterii dumnezeiești, vede prin aceasta și limitarea necazurilor și primește puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor și a patimilor care sunt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidența nelimitării lui Dumnezeu, limităm și durerile ce ni le poate pricinui apropierea morții și poate că și urmările ei nelimitate. Iar cum, prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm și un fel de mărire reală pentru noi, așa, prin limitarea subiectivă a urmărilor morții le limităm și în mod obiectiv.

[88] Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare și care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort și deci și puterea de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidența nelimitării puterii dumnezeiești pe care o trăiește.

[89] Dumnezeu nu-i cruță de necazuri pe cei iubiți, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării și a smereniei. Dar dându-le necazuri, le dă și putere să rabde și să se smerească.

să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, și să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trândavi în a se hotărî și neputincioși în gânduri, îi războiește de la început cu tărie și ridică împotriva lor ispite grele și puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutății lui și să-i cuprindă de la prima luptă frica și să li se pară calea lor aspră și greu de străbătut și să zică: „Dacă începutul ei este așa de greu și de aspru, cine va putea să înfrunte până la sfârșit războaiele cele multe, așezate de-a lungul ei?”. Și zicând așa, nu mai pot sta tari sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, așa de mult îi apasă grija de aceasta. Și pe încetul diavolul strânge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine-zis. Dumnezeu Însuși e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor și nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială și cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice: „Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trândăvie și-și împiedică mâna lui de la sânge” *(Ieremia* 48, 10)[90]. Și iarăși: „Aproape este Domnul de cei ce se tem de El” *(Psalmii* 84, 10). Căci Domnul poruncește să întâmpinăm pe diavolul fără frică și răceală, zicând: „Începe, deci, să-l pierzi pe el și pornește războiul împotriva lui și te prinde cu el în luptă bărbătește. Și voi începe a pune frica ta peste toți vrăjmașii tăi de sub cer, zice Domnul” *(Deuteronomul* 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărțindu-te de Dumnezeu.

Deci, cât te privește pe tine, nu te îngreuia să primești de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupește în lupta pentru ea, Domnul Însuși te va încununa și va dărui cinstitelor tale oseminte cinstea Mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trândavi și moleșiți la începutul nevoinței lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înșiși morții, se află în toate războaiele foarte slabi și lipsiți de bărbăție. Mai bine-zis, Dumnezeu Însuși îi lasă să fie prigoniți și războiți. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat și au încercat să împlinească lucrul Domnului iscodindu-l și luându-l în râs. De aceea și diavolul i-a cunoscut pe ei de la început și a încercat gândurile lor, cum sunt, de sunt fricoase și pline de iubirea de sine și de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigonește pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minții (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în Sfinți. Căci

---

[90] Adică se teme să lupte pentru Domnul până la sânge, până la primirea morții.

Dumnezeu lucrează împreună cu omul și-l ajută și-i arată purtarea de grijă, după hotărârea omului cea pentru Dumnezeu și după îndreptarea lui spre ținta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om sau să-i aducă ispite, de nu se lenevește acesta și nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăsește pe om) sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gânduri spurcate, prin părerea de sine și prin mândrie, sau printr-un gând de îndoială și prin împărțirea sufletului. Pe aceștia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători și simpli și lipsiți de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe Sfinți și ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaște că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mâinile lui. Căci știe Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una dintre pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÂNTUL LVI Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi

- **Sunt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinței, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul dintre aceste trei chipuri.**

Precum din lăcomia pântecelui se naște tulburarea gândurilor, așa se nasc din vorbărie și din neorânduiala întâlnirilor necunoștința și ieșirea (împrăștierea) minții. Grija de lucrurile vieții tulbură sufletul și încurcarea în acestea zăpăcește mintea și o scoate din liniște.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cerești se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieții, ca, venindu-și în sine, să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăștiat la legea Domnului, ziua și noaptea. Ostenelile trupești fără curăția minții sunt ca un pântece sterp și ca niște sâni uscați. Căci nu se pot apropia de cunoștința lui Dumnezeu[91]. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă între spini nu poate secera nimic, așa cel ce se scufundă în ținerea de minte a răului și în iubirea de

[91] Numai o minte curată de alte gânduri se gândește continuu la Dumnezeu și-L cunoaște în nesfârșirea puterii și iubirii Lui.

agoniseală nu poate dobândi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi din pricina strângerii de bunuri. Căci Scriptura mărturisește zicând: „Ca un popor care a lucrat dreptatea și n-a nesocotit niciuna din poruncile Domnului, cer dreptatea și adevărul de la Mine și voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicând: Pentru ce am postit și n-ai văzut, și ne-am smerit și n-ai cunoscut? Căci în zilele posturilor voastre faceți voile voastre, adică împliniți gândurile voastre cele viclene» (*Isaia* 58, 2-3). „Și le aduceți pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roade depline idolilor, pe care îi socotiți întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru, mai de preț decât orice tămâie pe care trebuia să Mi-o închinați Mie prin faptele voastre cele bune și prin conștiința curată[92].

- **Precum acoperă norul lumina lunii, așa aburii stomacului alungă din suflet înțelepciunea lui Dumnezeu. Și precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, așa e și trupul la largul lui când pântecele e plin. Și precum materia adăugată la materie sporește flacăra focului, așa felurimea mâncărurilor sporește mișcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuiește cunoștința lui Dumnezeu. Și cel ce-și iubește trupul său nu va dobândi harul lui Dumnezeu.** Precum din durerile nașterii se naște fătul care veselește pe cea care l-a născut, așa din nevoința foamei se naște în suflet ca rod cunoștința tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneși și iubitori de plăcere li se naște rodul rușinii. Precum tatăl se îngrijește de copii, așa Se îngrijește și Hristos de trupul care pătimește greu pentru El și e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înțelepte este neprețuit.

- **Feciorelnic nu este cel ce și-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se rușinează de sine însuși când se află singur. De iubești neprihănirea, alungă gândurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii și în rugăciunea de cerere, și atunci te vei înarma față de pricinile firii (care îndeamnă la păcat).** Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voiești să dobândești milostivirea, obișnuiește-te întâi să disprețuiești toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos și să iasă din hotarele ei[93]. Lumina

[92] O afirmare a valorii trupului, care e mai de preț decât orice tămâie când e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfințește.

[93] O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minții este înduioșarea pentru alții, e legată prin fire nevăzută de alții. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alții, ci găsirea în adânc a sensibilității față de alții. În sine, ea găsește legăturile

milostivirii se arată în răbdarea celui ce primește să fie nedreptățit[94]. **Desăvârșirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovățirile mincinoase. De ești cu adevărat milostiv, să nu te necăjești în lăuntrul tău când ți se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povestești celor din afară paguba ta.** Fă mai degrabă să se înghită paguba, din partea celor ce te-au nedreptățit, de către mila ta, ca acreala vinului, de mulțimea apei. Și arată mulțimea milostivirii tale în bunătățile cu care răsplătești pe cei ce te-au nedreptățit.

• **Mântuitorul numește „multe lăcașuri ale Tatălui” (cf. *Ioan* 14, 2) măsurile cugetării celor ce se sălășluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovnicești, de care se bucură cu mintea. N-a înțeles prin multele locașuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri.** Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăția puterii văzătoare și primitoare, și precum un sfeșnic ce luminează într-o casă răspândește raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeșnice, așa și în veacul viitor toți drepții se sălășluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înțelegător și înțeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh și loc și scaun și vedere și chip. Și nu vede vreunul măsurile celuilalt, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzând harul mai bogat al aceluia și pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare și de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veselește în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor și una le este bucuria[95].

---

curate cu alții. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare față de alții. Numai necunoașterea de sine înseamnă și necunoașterea altora și nesimțirea față de ei.

[94] Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptățește, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine și se ciuntește de legăturile sale cu alții, legături prin care îi vine lui însuși viață.

[95] Nu e acolo nici invidie, nici dispreț, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socotește pe altul că vede mai puțin. Și cel ce vede mai puțin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Și cel ce vede pe Hristos mai mult prețuiește pe cel ce vede mai puțin, pentru că vede și acela în modul lui personal, de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puțin, nici cel ce primește comunicări mai adânci ale dragostei Lui nu-și dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeași față luminoasă a lui Hristos. Precum se vede și mai lămurit din cele ce urmează. Sfântul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între „Împărăție” și „iad”, admițând însă o varietate de trepte în „Împărăție”. Sfântul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: „Îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra

• Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea-aminte de virtuți, decât prin împotriviri. Pentru că patimile, când ies din culcușul lor și se mișcă spre războire, întipăresc în minte chipuri și năluciri. Căci acest război câștigă multă putere asupra minții, răscolind și tulburând gândurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească și cugetarea la cele din dumnezeieștile Scripturi păzesc curăția. Iar osteneala întărește nădejdea și frica. Dar nădejdea și frica sunt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni și de rugăciunea neîncetată. **Pe de altă parte, până ce nu primește omul pe Mângâietorul, are nevoie de dumnezeieștile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăților și prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mișcarea spre bine și să-și păzească sufletul lui de subțirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobândit încă puterea Duhului, care-l depărtează de amăgirea ce-i fură aducerile-aminte folositoare și îl apropie, prin împrăștiere, de răceala minții. Dar când puterea Duhului se sălășluiește în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Și atunci inima învață în chip ascuns de la Duhul și nu are nevoie de ajutorul celor supuse simțurilor. Căci câtă vreme inima învață de la cele supuse simțurilor, învățăturii îi urmează amăgirea și uitarea. Dar când învățătura vine de la Duhul, amintirea ei rămâne nevătămată**[96]..

• **Sunt gânduri bune și sunt voiri bune; și sunt gânduri**

în Împărăție". El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaș cât mai înalt în Împărăție. Dar între locul cel mai de sus și cel mai de jos sunt o mulțime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nicio răsplătire.

[96] Sfântul Isaac vede trei trepte în urcușul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întărește nădejdea și frica; citirea dumnezeieștilor Scripturi cu adâncirea înțelesurilor lor, pentru a-și cunoaște omul mișcările subțiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minții, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai privește la cele din afară, ca să învețe de la ele și prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile-aminte folositoare, ca gândul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viața viitoare. Sfântul Isaac face deosebire între învățătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, și învățătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întâmplă când inima s-a făcut cu totul moale și impresionabilă față de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întâi prin cunoașterea din Scripturi.

viclene și inimă vicleană. Gândurile sunt o mișcare ce trece prin minte, ca un vânt ce se ridică în mare și înalță valurile. Inima și mintea sunt talpa și temelia. Și răsplata pentru cele bune și rele se face potrivit temeliei, și nu după mișcarea gândurilor[97].

- **Cel ce a ieșit de curând, prin pocăință, din amestecarea cu patimile și se nevoiește în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pământești este ca o pasăre fără aripi, ce se târăște încă pe fața pământului, neizbutind încă să zboare. Deci se cuvine să-și adune gândurile sale prin citire, prin lucrare și frică și prin grija de toată felurimea virtuților. Căci fără acestea nu poate cunoaște ceva. Dar și acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură și întinează inima.** Căci n-a simțit încă libertatea liniștii, în care își adună cineva mintea după puțin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simțit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuțile, care se săvârșesc în chip văzut.
- **Vinul încălzește trupul, iar cuvântul lui Dumnezeu, cugetarea.**
- Când e trimis la drum, leneșul zice: „E un leu pe cale și se află un tâlhar la răspântie” *(Pilde* 22, 13). E ca cei ce ziceau: „Am văzut niște fii de uriași și ne aflam înaintea lor ca niște lăcuste” *(Numerii* 13, 34). Aceștia sunt cei ce în vremea sfârșitului lor se află încă pe cale; sunt cei ce mereu voiesc să fie înțelepți[98]. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcându-și nicio grijă de trup, nici întrebându-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui sau nu. Ia seama să nu-ți fie multa înțelepciune lunecare a sufletului și cursă înaintea feței tale. Ci, încrezându-te în Dumnezeu, pune cu bărbăție început drumului stropit cu sânge[99], ca să nu te afli pururea lipsit și gol de Dumnezeu. „Că cel ce se teme sau așteaptă vânturi prielnice nu va semăna” (*Ecclesiastul* 11, 4). **Mai bună este moartea pentru**

---

[97] Poate sensul e acesta: În zadar are cineva gânduri și mișcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mișcărilor trecătoare.

[98] Nu e bine să se gândească omul prea mult la toate eventualele greutăți ce-l vor întâmpina pe calea viețuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulți dintre cei ce fac așa nu pornesc pe marea greutăților ei, ci rămân mereu privind la ea, din ușa casei lor.

[99] Lupta ne cere nevoință până la sudori cu sânge. E și în aceasta o urmare a lui Hristos.

Dumnezeu decât viața cu rușine în trândăvie. Când voiești să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ți mai întâi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viață, ci ca unul ce te pregătești de moarte și nu mai ai nădejde în viața de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rânduit ție. Și să cugeți cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieții de aici, ca să lupți și să biruiești. Căci nădejdea vieții acesteia moleșește cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înțelept, ci dă loc credinței în cugetul tău și adu-ți aminte de zilele cele multe dinapoia ta și de veacurile nepovestite de după moarte și judecată și nu te va cuprinde niciodată moleșeala, după înțeleptul care zice: „O mie de ani ai veacului de acum sunt ca o zi în veacul celor drepți” *(Psalmii* 89, 4).

Începe cu bărbăție tot lucrul bun și să nu te apropii de el cu șovăială și să nu te îndoiești în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ți fie osteneala fără folos și lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul și dăruiește celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după râvna și credința sufletelor noastre. Căci zice: „Fie ție după credința ta” *(Matei* 8, 13).

Iar **lucrările celor ce viețuiesc după Dumnezeu sunt acestea: Unul își lovește toată ziua capul și în locul ceasurilor de slujbă petrece așa. Altul, stăruind și rămânând în îngenuncheri, împlinește un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulțimea lacrimilor și se mulțumește cu ele. Altul se sârguiește cu pătrunderea înțelesurilor și împlinește prin aceasta canonul rânduit lui. Altul își chinuiește sufletul cu foamea, în așa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a Psalmilor, își împlinește astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire și inima i se înfierbântă prin aceasta. Altul se robește, pătrunzând înțelesurile dumnezeiești ale dumnezeieștilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obișnuită și e luat în stăpânire de tăcere. Dar altul, gustând din toate acestea și săturându-se, s-a întors la cele dinapoi și a rămas nefăcând nimic. Altul a gustat numai puțin din acestea și, mândrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală și neputință să-și păzească pravila lui. Altul e stăpânit de vreo obișnuință, sau de iubirea de stăpânire, sau de slava deșartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul**

s-a împiedicat și a căzut, dar s-a sculat și n-a dat bir cu fugiții, până ce n-a luat mărgăritarul de mult preț.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie și cu râvnă. Și de ești curat de patimi și de șovăiala inimii, Dumnezeu Însuși te va duce la vârf și-ți va ajuta și te va înțelepți potrivit cu voia Lui și vei primi desăvârșirea în chip minunat. Lui fie slava și stăpânirea, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin..

CUVÂNTUL LVIII Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socotește că lucrează pentru Dumnezeu. Și despre ajutorul cel din blândețe și de alte feluri

- Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minții. Iar cel lipsit de pace e lipsit și de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvârșită a minții, cel ce are zel rău bolește de o boală grea[100]. O, omule, care socotești să folosești zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubește mai bine durerea, iar de dorești să tămăduiești pe cei bolnavi, cunoaște că bolnavii au nevoie mai degrabă de îngrijire decât de certare. Și, iarăși, dacă nu ajuți altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înțelepciunii se naște zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sunt îngustimea cugetării și multa neștiință[101].

Începutul înțelepciunii de la Dumnezeu este bunătatea și blândețea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare și poartă neputințele oamenilor. „Voi cei tari, purtați neputințele celor slabi” *(Romani* 15, 1); și: „îndreptați pe cel ce a greșit, cu duhul blândeții” *(Galateni* 6, 1).

Apostolul numără pacea și răbdarea între roadele Duhului Sfânt. Inima plină de întristare, pentru slăbiciunea și neputința împlinirii faptelor trupești celor văzute, ține locul tuturor faptelor trupești. Faptele trupului fără întristarea minții sunt însă ca un trup fără suflet.

Cel întristat cu inima, dar cu simțurile nestăpânite, e ca un bolnav care suferă trupește, dar are gura slobodă pentru orice mâncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simțuri, e ca un om care are un singur fiu și-l junghie puțin câte puțin cu propriile sale mâini[102]. Întristarea

---

[100] E vorba de un zel neliniștit, agitat, de un fanatism ce judecă cu ușurință pe alții după abaterile din afară de la viețuirea cea dreaptă. Până azi grecii numesc zeloși pe fanatici.

[101] Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naște din înțelepciune, ci din îngustimea cugetării și din multă ignoranță. El e considerat, ca și pricinile lui, o boală a sufletului și o lipsă de pace a lui.

[102] Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară și pe aceasta prin

minții e un dar de preț în fața lui Dumnezeu. Și cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfințenia în mădularele lui. **Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăința însoțită de întâlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuțit înmuiat în miere.**

Neprihănirea și convorbirea cu vreo femeie sunt ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoțite de nemilostivire sunt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în fața tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreaptă pe tovarășii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila și judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sunt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu și idolilor, în aceeași casă. Mila este potrivnică judecății drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ține la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie și nu apleacă cumpăna, sau nu caută la față în răsplătire. Iar mila e durerea mișcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire, și pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepsește, iar pe cel vrednic de bine îl covârșește cu binele. Dacă mila e proprie dreptății, iar dreapta judecată e proprie răutății, precum iarba și focul nu pot locui la un loc, așa nici judecata cea dreaptă și mila nu pot locui împreună într-un suflet[103]. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, așa trebuința de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privința asemănării, cu mila Lui.

Greșelile tuturor oamenilor sunt ca un pumn de nisip căzut în mare[104], în asemănare cu pronia și cu mila lui

---

slobozenia dată simțurilor.

[103] Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutății când e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăți. Desigur, însă, că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strâmbătatea. Există o gradație între virtuți. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază „dreptatea” de care ține mila e luată în sensul totalității virtuților sau a desăvârșirii, conform înțelesului ei din Sfânta Scriptură. A se vedea și cuvântul Mântuitorului: „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți putea intra întru Împărăția cerurilor” *(Matei* 5, 30). Deci „dreptatea” în sensul acesta, de care ține și mila, și dreptatea ca măsurare exactă a răsplății după merit nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu „dreptatea” ca desăvârșire a omului în Dumnezeu. „Dreptul” Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

[104] Greșelile noastre se îneacă în oceanul milei lui Dumnezeu și nu mai

Dumnezeu; și precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelșugat de un pumn de țărână, așa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. **Cel ce ține minte răul și se roagă e ca unul care seamănă în mare și așteaptă să secere**[105]. **Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, așa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge când află loc înclinat, așa se întinde puterea mâniei când află loc în cugetarea noastră**.

Cel ce a dobândit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Și cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima față de ale sale a făcut mort pe diavolul însuși în privința sa. **Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.**

- Există o smerenie din frica de Dumnezeu și există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smerește din frica de Dumnezeu și altul se smerește din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoțită de simțiri bine orânduite și o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate și o inimă ce crește și nu mai poate fi înfrânată[106].
- **Nu te face prieten celui ce-i place să râdă și să ia în râs pe oameni, căci te conduce spre obișnuința trândăviei. Nu te veseli cu cel neînfrânat în viețuirea lui. Păzește-te însă să nu-l urăști. Și de voiește să se ridice, dă-i mână de ajutor și îngrijește-te până la moarte de ridicarea lui. Dar de ești tu însuți bolnav, nu căuta să-l tămăduiești pe acela**[107]. Că zice: „Dă-i lui capătul toiagului tău” și celelalte[108].
- **Înaintea celui mândru și bolnav de pizmă, grăiește cu luare-aminte. Căci în vreme ce tu grăiești, acela tâlcuiește pe limba lui cuvintele tale precum îi place și din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alții să se smintească. Și cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Când cineva începe să clevetească pe fratele său**

înseamnă nimic în ea.

[105] Răul e și el ca o mare sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămânța rugăciunii.

[106] O inimă ce crește în dragostea de Dumnezeu și de toți oamenii și nu mai poate fi înfrânată sau stăpânită în această pornire de dragoste.

[107] De ești slab și vrei să-l ajuți pe celălalt, riști să cazi tu însuți în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuți pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăvești de aceleași patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeași boală, să nu te îmbolnăvești și mai tare.

[108] Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

înaintea ta, arată-te întristat la față. Și făcând așa, te vei păzi și în fața lui Dumnezeu, și în fața aceluia.

- **De dai ceva celui ce are nevoie, s-o iei înainte acestei fapte cu veselia feței tale. Și mângâie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcând așa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decât darul tău pentru trebuința trupului lui.**
- **În ziua când deschizi gura ta și grăiești împotriva cuiva, socotește-te pe tine mort în fața lui Dumnezeu[109] și toate faptele tale, zadarnice, chiar de ți s-ar părea că spre zidire și cu dreptate te-a îndemnat gândul tău să grăiești. Căci ce nevoie e să-și surpe cineva casa sa, ca să o îndrepte pe a altuia?**[110].
- **Rugăciunea celui ce ține minte răul e o sămânță aruncată pe piatră.**
- **Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor.**
- **Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată.**
- **Lauda vicleanului este o cursă ascunsă.**
- **Șederea cu cei neînțelepți este o frângere a inimii. Convorbirea cu cei înțelepți este un izvor dulce.**
- **Mai bună este sălășluirea cu fiarele, decât locuirea cu cei cu purtări rele.**
- **Fă-te mai bine prieten cu un ucigaș, decât cu un certăreț.**
- **Vorbește mai bine cu un porc, decât cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decât gura mâncăilor.**
- **Șezi mai bine cu cei disprețuiți decât între cei trufași.**
- **Lasă-te prigonit și nu prigoni. Lasă-te răstignit și nu răstigni. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Lasă-te bârfit și nu bârfi. Fii blând și nu zelos în rău.**
- **Îndreptățirea (apărarea proprie) nu ține de viețuirea creștinilor și nu e pomenită în învățătura lui Hristos.**
- **Veselește-te cu cei ce se veselesc și plângi cu cei ce plâng.** Căci aceasta e semnul curăției[111]. **Fii bolnav cu cei bolnavi. Plângi cu cei păcătoși. Bucură-te cu cei ce se**

---

[109] Când grăiești împotriva fratelui, ai murit în fața lui Dumnezeu. Căci rupând comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil și de comuniunea cu Dumnezeu și te-ai închis față de izvorul vieții ce-ți vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăși.

[110] De fapt, nu o îndreaptă nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sunt în comunicare. Când se surpă una, se surpă sau se slăbește și alta.

[111] Curăția nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relație pozitivă cu ceilalți; o participare din bunătate la bucuriile și durerile lor, o încadrare în viața lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alții, pe când a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora sau nepăsător la alții.

pocăiesc. Fii prieten cu toți oamenii, dar fii singur în cugetul tău[112]. Fii părtaș la pătimirea tuturor, dar cu trupul tău fii departe de toate[113]. Nu mustra pe cineva și nu osândi nici chiar pe cei foarte răi în viețuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greșit și acoperă-l. Și dacă nu poți lua asupra ta greșelile lui și nu poți primi și certarea și rușinea în locul lui, rabdă-l măcar și nu-l rușina.

- **De nu te liniștești cu inima, liniștește-te măcar cu limba. Și dacă nu poți pune rânduială în gânduri, pune rânduială măcar în simțuri. Și de nu ești singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Și de nu poți lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Și de nu poți sta la priveghere, priveghează măcar șezând pe patul tău sau chiar întins pe el. Și de nu poți posti două zile, postește măcar până seara. Și de nu poți până seara, păzește-te măcar să nu te saturi. De nu ești curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plângi în inima ta, îmbracă-ți în jale măcar fața ta[114]. De nu poți milui, vorbește măcar ca un păcătos[115]. De nu ești făcător de pace, fii măcar neiubitor de**

---

[112] Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de ești cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toți. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta și la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alții, care se află la suprafață în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adâncă, te întâlnești cu adevărat cu toți. Căci dacă rămâi în suprafața gălăgiei comune, nu ești cu ceilalți în mod real, nu-ți trăiești răspunderea ta față de ei, ci ești cu ei în mod superficial și trecător și într-o împreună viețuire sfâșiată de certuri, de neînțelegeri, de uri; te ții împreună cu ei, cum se țin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susținut de toate împreună.

[113] Suferă de patimile lor, ca și când ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferința celor invidioși, dar nu fi invidios. Trăiește într-un fel de sfântă imaginație; sau, întrucât nu e numai o imaginație, suferă de starea ce o produce în tine această imaginație. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decât toți de păcatele lor și în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuși păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decât el, curăția cugetului și responsabilitatea ascuțită pentru el dându-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăiește în patimi, la care acestea sunt întrerupte și de dulcețile lor, unite cu o anumită zăpăceală și tocire.

[114] Aceasta nu e fățărnicie, căci voiești sincer să plângi, dar încă nu poți. Fățarnic e cel ce face aceasta ca să înșele pe alții. Adeseori trebuie să ne forțăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

[115] Vorbește, recunoscându-ți păcatul că nu ai miluit sau nu poți milui pe altul.

tulburare. De nu te poți strădui, fă-te măcar în cuget netrândav[116]. De nu ești biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mândrești față de cei vinovați. De nu izbutești să închizi gura celui ce bârfește pe tovarășul tău, păzește-te măcar să nu te faci părtaș în aceasta cu el.

- **Cunoaște că de iese din tine foc și acesta arde pe alții, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu din mâinile tale[117]. Și chiar dacă nu arunci tu însuți focul, dar consimți cu cel ce-l aruncă și găsești plăcere în aceasta, vei fi părtaș lui la judecată.**
- **De iubești blândețea, rămâi în pace. Și de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea.**
- **Caută înțelepciunea, și nu aurul. Îmbracă-te în smerenie, și nu în mătase. Caută să dobândești pacea, și nu împărăția.**
- **Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, până ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobândește inima pace din osteneală și din sminteli, până ce nu se va sălășlui în ea nădejdea și până ce aceasta nu va da inimii pace și nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune și plină de sfințenie. „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi” *(Matei* 11, 28). „Apropie-te, zice, ca să nădăjduiești întru Mine și te vei odihni de orice lucru și de orice teamă.”**
- Nădejdea în Dumnezeu înalță inima, iar frica de gheenă o zdrobește. Lumina minții naște credința și credința naște mângâierea nădejdii. Iar năzuința întărește inima. Credința este descoperirea înțelegerii[118]. Și când se întunecă cugetarea, se ascunde credința și pune peste noi frica și taie nădejdea noastră[119].
- Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi, păcătoșii, să avem îndrăzneală în pocăință. Căci dacă chipul simplu al pocăinței a depărtat mânia de la regele Ahab, pocăința noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Și dacă chipul

---

[116] Condamnă-ți măcar în cuget trândăvia.

[117] O tâlcuire a focului, vrednică de reținut. Ea e prețioasă pentru înțelegerea focului iadului. Păcatul este el însuși un foc ce pustiește și chinuiește sufletul celui ce-l săvârșește.

[118] Credința este produsă de harul revelației, dar numai prin faptul că trezește înțelegerea în suflet. Încât credința e ca un punct de întâlnire între har și înțelegere.

[119] Se face o strânsă legătură între credință și adevărata înțelegere a sensului vieții.

simplu al smereniei a depărtat mânia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cât mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greșelile noastre? Căci **întristarea cugetului ține locul a toată lucrarea cu trupul**.

• Sfântul Grigorie zice: „Cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului”. Dar ce este cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui și a se întrista neîncetat și a se îngrijora de a nu putea atinge desăvârșirea din pricina slăbiciunii firii noastre? Și întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis Fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăștiată este cea care aduce în suflet bunăvoința luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălășluirea lui Dumnezeu: A avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui[120]. Așa ne facem biserică a lui Dumnezeu. Și acestea sunt grija

---

[120] Părinții nu socotesc gândul la Dumnezeu sau pomenirea Lui, deci și rugăciunea, ca despărțite de El. Ci văd în gândul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credința în El, înseși lucrarea și prezența Lui. Spusese și Sfântul Vasile: „Sălășluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire” (Ep. II; *PG* 32, col. 229). El Însuși produce în noi pomenirea Lui, susține gândirea la El; desigur, nu fără efortul nostru. Această învățătură e solidară cu cea despre simțirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simț al minții, al sufletului. Și ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar și cu înțelegerea lui Dumnezeu ca Persoană, Care, ascultând cuvântul nostru, nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Așa cum sunt legate și comunică persoanele umane între ele prin cuvânt, așa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvânt, printr-un cuvânt-răspuns la cuvântul lui Dumnezeu, și chiar prin gândul care e un cuvânt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificație de comunicare între cei ce se roagă și Dumnezeu. Așa se explică funcția sfințitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicație și mai lămuritoare a acestei comunicări, a celor ce se roagă, cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvânt, ne-am putea gândi la putința subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepție, comunicări din toate părțile de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepție pe rând. Dar când receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Așa receptează un părinte, în râsul, în plânsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toți deodată și pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine această putere de recepție, el își are și în creier, sau în aparatul tehnic de recepție, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul Subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gândurile și rugăciunile tuturor în mod

și inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în **E**l. Lui I se cuvine slava în veci. Amin

CUVÂNTUL LIX Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte și sunt probate prin rugăciune

A alege voința cea bună e propriu celui ce dorește aceasta. Dar a desăvârși alegerea voinței celei bune este propriu lui Dumnezeu[121]. Și cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinței ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea necontenită. Nu numai pentru că avem nevoie de ajutor, ci și ca să ne facă să deosebim dacă dorința aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. **Căci nu toată dorința bună se ivește în inimă de la Dumnezeu, ci numai cea folositoare**. Căci se întâmplă uneori că omul dorește un bine și Dumnezeu nu-i ajută. **Fiindcă vine și de la diavolul câte o dorință asemănătoare acesteia. Și ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul uneltește vătămarea lui și-l silește să caute împlinirea acelei dorințe, fără să fi ajuns încă la viețuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul viețuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o împlinească cu lucrul, cu cunoștința sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul acelui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui sau îi ascunde o cursă în cugetare**. Dar cum am spus, să facem cu sârguință rugăciuni neîncetate pentru dorința cea bună ivită în noi și să spunem fiecare dintre noi: „Facă-se voia Ta, până ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este ușor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amândouă sunt de la Tine: și a voi, și a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aș fi înduplecat să primesc această dorință ce s-a mișcat în mine, ci m-aș fi speriat de ea”.

Acesta este obiceiul celui ce dorește binele: Să lucreze cu dreapta socoteală (discernământul) a minții prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta și să primească înțelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorința neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie și în **ajutorul de sus**

---

distinct și poate răspunde la ele.

[121] A alege binele câteodată e propriu omului. Dar a stărui în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobândim prin rugăciunea neîncetată. Astfel, Sfântul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

care vine mai ales când nu stau împotrivă gânduri de mândrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÂNTUL LX Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele

- **Să nu ne întristăm când lunecăm în vreo greșeală, ci când stăruim în ea. Căci lunecarea se întâmplă adeseori și celor desăvârșiți; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socotește în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinței, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moartea pe neștiute și nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuții[122]. Tot cel ce și-a dezlegat simțurile și-a dezlegat și inima**.

Despre trebuința de a nu urî pe păcătos, ci de a plânge și de a se ruga pentru el

- **Să nu urăști pe păcătos. Căci toți suntem vinovați. Și dacă te miști către el pentru Dumnezeu, plângi pentru el. Și de ce-l urăști pe el? Urăște păcatele lui și roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mânia împotriva păcătoșilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum Se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe suntem batjocoriți și noi de diavol. Și de ce urâm pe cel batjocorit ca și noi, de diavolul care ne batjocorește pe noi? De ce urăști pe păcătos, o, omule? Oare, pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire?[123] De ce nu plângi pentru el, ci îl prigonești? Căci din neștiință se mișcă**

---

[122] Kierkegaard a stăruit asupra necesității de a nu amâna înfăptuirea unui gând bun, pentru că aceasta aduce obișnuirea cu amânarea continuă (Einübung im Christentum). Aici e ceva deosebit: Nu păcătui în nădejdea unei noi pocăințe și noi iertări, a doua oară, după ce ai obținut prin pocăință iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios sau îl vei lua din ce în ce mai puțin în serios. Și cu pocăința vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravității păcatului și a seriozității vieții, vei cădea într-un plan al platitudinii și al justificărilor sofisticate și ieftine. Pe lângă aceea, te vei comporta față de Dumnezeu cu viclenie, promițându-I când ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gândind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci mințind pe Dumnezeu sau înșelându-L.

[123] Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

unii în mânia lor, deși socotesc că deosebesc faptele păcătoșilor[124].

CUVÂNTUL LXIII Despre întâia treaptă a cunoașterii

- **Când cunoașterea urmează poftelor trupești, ea adună aceste moduri: bogăția, slava deșartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sârguitoare a înțelepciunii raționale, care e potrivită cu cârmuirea lumii acesteia și din care țâșnesc noutățile născocirilor, a meșteșugurilor și a învățăturilor și a celorlalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naște cunoștința potrivnică credinței, de care am spus că se numește cunoștința deșartă, întrucât este goală de orice grijă de Dumnezeu și aduce o neputință rațională în cugetare, punând-o sub stăpânirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.**

Însușirea cunoștinței adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înțelegătoare și o cârmuitoare ascunsă a omului și o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el și se ocupă de el[125]. Dar cunoștința legată cu poftele trupești nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socotește că orice bine este în om și că în el este mântuirea de cele ce-l vatămă și că păzirea de greutăți și de multele împotriviri ce însoțesc firea noastră în chip ascuns și arătat stă în sârguința firească a noastră și în meșteșugurile ei. Această cunoștință lăudăroasă socotește că toate atârnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată și de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpânit de lipsa de curaj, de întristare și de deznădejde, de frica de draci, de lașitatea față de oameni, de spaima întreținută de zvonurile despre tâlhari, de știrile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama sărăciei, de lipsa celor de trebuință, de frica morții, de frica suferinței și de frica fiarelor sălbatice și de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întâmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte și de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu știe să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu

---

[124] E o neștiință aceea care socotește că distinge în viața unora fapte păcătoase. Poate că aceia nu sunt chiar așa în lăuntrul lor. E așa de complicată viața sufletească a omului!

[125] Cunoștința adevărată e și din puterea omului, și din a lui Dumnezeu.

tăria credinței în El. De aceea, cunoștința aceasta se învârtește în uneltiri și viclenii în toate lucrurile ei. Iar când chipurile meșteșugirilor ei se dovedesc deșarte din vreo pricină oarecare și nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică și i se împotrivesc.

În această cunoștință e sădit pomul cunoștinței celor bune și celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodește micile greșeli ale altor oameni și pricinile și slăbiciunile lor și face pe om să hotărască și să se împotrivească în cuvinte și să uneltească prin vicleșuguri rele și să ocărască și în alte chipuri pe semeni. Din această cunoștință vin îngâmfarea și trufia, căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun și nu-l pune pe seama lui Dumnezeu[126].

Dimpotrivă, credința pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaște trufia, precum este scris: „Toate le pot întru Hristos, Care mă întărește” *(Filipeni* 4, 13). Și, iarăși: „Însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine” (1 *Corinteni* 15,10). Iar ceea ce a zis Fericitul Apostol: „Cunoștința îngâmfă”, a zis despre cunoștința care nu este unită cu credința și cu nădejdea în Dumnezeu**,** și nu despre cunoștința adevărată[127].

Cunoștința adevărului întru smerenie face desăvârșit sufletul celor ce-o au. Așa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel și pe ceilalți Sfinți care s-au învrednicit în chip desăvârșit de cunoștința aceasta după măsura firii omenești. Căci contemplațiile (înțelegerile) lor mereu schimbate și descoperirile cele dumnezeiești și vederea cea înaltă a celor duhovnicești și a tainelor celor negrăite covârșesc cu totul cunoștința lor și trupul lor este în ochii lor cenușă și țărână.

Iar cealaltă cunoștință se îngâmfează, căci umblă întru întuneric și vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pământ, necunoscând că este ceva mai înalt decât ea. Și toți sunt răpiți de mândrie pentru că sunt pe pământ și-și potrivesc viețuirea lor cu cele dorite de trup și se reazemă pe faptele lor și nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Și pătimesc acestea tot timpul cât sunt purtați pe valurile acestea.

Iar Sfinții lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu și lucrarea lor este sus și cugetul nu se apleacă spre grija de

---

[126] Gustarea și hrănirea în continuare din pomul cunoștinței binelui și răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naște în cei ce gustă din el și pentru folosirea acestei cunoștințe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

[127] Apare din nou cunoștința adevărată unită cu credința.

născociri și de cele deșarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toți cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoștinței Fiului lui Dumnezeu și s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întâia treaptă a cunoștinței. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm și o socotim nu numai potrivnică credinței, ci și oricărei lucrări bune.

CUVÂNTUL LXIV Despre a doua treaptă a cunoașterii

- **Când, însă, părăsește cineva întâia treaptă și se întoarce spre cugetările și dorințele sufletului, el lucrează bunătățile mai înainte descrise atât cu cugetarea sufletului, cât și cu simțurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sunt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieștilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor și celelalte. Toate lucrările cele bune și cu deosebire diferitele bunătăți ce se văd în suflet și faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoștinței, sunt împlinite de Duhul Sfânt prin lucrarea puterii Lui[128]. Acesta îndreaptă cărările inimii, care ne călăuzesc spre credință, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar și pe treapta aceasta cunoștința este încă trupească și compusă. Dar ea este calea care ne călăuzește și ne duce la credință. Căci există o treaptă mai înaltă decât aceasta. Și dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcând prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întâmplă când pune temelia lucrării ei în liniștirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune și în celelalte bunătăți, în care se săvârșesc lucrurile celei de a doua cunoștințe. Și în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numește și cunoștința lucrurilor. Pentru că săvârșește lucrul ei în lucrurile supuse simțurilor, prin simțurile trupești, în planul cel din afară**[129]

.

CUVÂNTUL LXIX Despre felurite învățături și despre folosul fiecăreia dintre ele

- Rugăciunea este omorârea gândurilor voinței după viața trupului. Cel ce se roagă este întru totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Și a se tăgădui cineva pe sine însuși este una cu a

---

[128] **Sfântul Isaac socotește că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută și pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l**.

[129] Din ultimele două „Cuvinte” și din cele ce urmează se vede și mai lămurit că treptele cunoașterii au la Sfântul Isaac mai mult un înțeles moral și normativ. Dar și că acestea reprezintă cunoașterea adevărată a realității.

stărui în rugăciune, iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului[130].

- **Precum din sămânța sudorii odrăslește spicul neprihănirii, așa din săturare, desfrânare și din ghiftuire, necurăția. Din pântecele flămând și umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate.** Orice mâncare mistuită se face adaos al sucurilor din noi și o vigoare naturală în noi. Când se umplu mădularele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întâmplă să vadă un chip trupesc; sau de se mișcă inima fără de voie, împinsă de un gând, deodată se ivește din acel gând un chip de plăcere și el cucerește tot trupul. Și chiar de e tare cugetarea celui neprihănit și curat în gândurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simțirea aceea din mădulare și coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Și cuviința gândurilor lui se rostogolește și strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădularelor. Și atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încât se poate spune că a uitat de cel dintâi scop al nădejdii lui și, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Și fără nicio osteneală a vrăjmașilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voința omului virtuos, de pornirea lui de a fi neîncetat sătul. Și de petrece liniștit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Și când doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gândurilor celor pline de năluciri deșarte și spurcate și fac așternutul lui curat, gazda curviei și teatru al vedeniilor. Și când comunică cu ele prin vorbire, într-o beție a gândurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzând sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pântecelui.

O, neprihănire, cât de tare strălucește frumusețea ta în culcarea pe jos și în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, când se cască un fel de groapă adâncă între coaste și cele din stomac, din lipsa mâncării! Toată mâncarea și toată îmbuibarea primește în lăuntrul nostru plăsmuirea nălucirii spurcate și chipuri nerușinate, care se nasc din ele și ies la iveală și se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre și ne gâdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gândurilor și liniște de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin și sătul e un loc al vedeniilor și un balcon al

---

[130] Tăgăduirea de sine, rugăciunea și dragostea de Dumnezeu sunt unite într-un întreg.

nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci săturarea, zice, poftește multe.

CUVÂNTUL LXXI Despre cele prin care poate dobândi cineva schimbarea înțelesurilor ascunse împreună cu schimbarea viețuirii celei din afară

- **Înaintea tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuților, disprețuirea odihnei. Cel ce-și predă trupul odihnei, îi pricinuiește în loc de pace, necazuri.** Cel ce s-a desfătat în tinerețea lui se face rob la bătrânețe și suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subțire ce se revarsă în plămânul său golit așa nu poate primi respirația simțirii lumii aceleia noi cel ce-și cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul morții tulbură seva vieții, așa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. **Precum e cu neputință să locuiască împreună sănătatea și boala în același trup și să nu o distrugă pe una dintre ele cealaltă, așa e cu neputință să locuiască împreună în aceeași casă bogăția banilor și iubirea și să nu fie distrusă una de către cealaltă.** Precum nu poate rămâne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, așa nici sfântul ce petrece și rămâne și vorbește cu o femeie nu poate rămâne în curăția lui fără să se întineze. **Precum sunt smulși arborii de furia apelor și de revărsarea lor neîncetată, așa și dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.**

Precum curăță leacurile necurăția sucurilor rele din trup, așa și asprimea necazurilor curăță cele rele din inimă. Precum nu poate simți mortul lucrurile vii, așa sufletul călugărului îngropat în liniște e ferit de furtuna ce obișnuiește să sufle din simțirea lucrurilor celor ce se mișcă în mijlocul oamenilor. **Precum nu poate rămâne nevătămat cel ce cruță pe dușmanul lui în încăierarea războiului, așa nu poate cel ce se nevoiește să-și izbăvească sufletul de pieire crutându-și trupul său. Precum copilul se înspăimântă de priveliștile înfricoșătoare și, alergând, se prinde de poala părinților săi, strigându-i, așa sufletul, când e strâmtorat și necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemându-L prin rugăciune neîncetată.**

Precum cel predați în mâinile judecătorilor spre a fi pedepsiți pentru rele, dacă atunci când se apropie de chinuri se smeresc și-și mărturisesc îndată răul săvârșit și prin aceasta pedeapsa lor se micșorează și scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămân învârtoșați în ce privește mărturisirea, își adaugă la chinurile lor alte chinuri, și la sfârșit, după multe chinuri, când

coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au niciun folos, **tot așa se întâmplă și cu noi: când suntem predați, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mâinile Dreptului Judecător al tuturor și suntem puși în fața toiagului încercărilor, cât pedeapsa pentru ele ne este ușoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim și ne aducem aminte de nedreptățile săvârșite și le mărturisim în fața Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar, dacă ne învârtoșăm în necazurile noastre și nu ne mărturisim ca vinovați de ele și vrednici să pătimim și mai multe decât acestea, ci învinovățim pe oameni, sau uneori și pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, și ne înfățișăm pe noi ca nevinovați de astfel de fapte și nu socotim că Dumnezeu ne știe și ne cunoaște mai bine și că în tot pământul sunt judecățile Lui și că fără porunca Lui nu se pedepsește niciun om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuiesc o mâhnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite și suntem legați unul după altul, ca de o funie, până ce ne cunoaștem pe noi și ne smerim și simțim nedreptățile noastre.** Căci fără să simțim noi acestea, e cu neputință să venim la îndreptare. Și suferind până la sfârșitul vieții de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcând-o atunci, nu ne mai poate aduce mângâiere. Dar **a simți cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu și i se ivește în cuget când vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strâmtorările și necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutății încercărilor ne vine neînțelegerea, ci din pricina neștiinței. De multe ori, unii, aflându-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovați și nemărturisiți, tăgăduind vina lor și învinovățind pe alții. Dar, Dumnezeu, cel milostiv așteaptă că doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte și să-i izbăvească. Și nu numai de încercările lor îi izbăvește, ci le iartă și greșelile, miluindu-Se de puțina mărturisire a inimii noastre**.

Precum un om oarecare, aducând un mare dar împăratului, dobândește din partea aceluia o privire zâmbitoare, așa celui ce-și face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greșelilor și-l face să câștige din partea Sa o privire plină de har.

- **Precum omul ce bea vin și se îmbată în ziua plângerii**

uită de toată mâhnirea pentru durerile lui, așa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plângerii, de toate durerile și mâhnirile lui și se face nesimțitor față de toate patimile păcatului, din pricina beției lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în Dumnezeu și sufletul lui e o pasăre ușoară, înaripată; și, în toată clipa cugetarea lui se înalță de la pământ și zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gândurile lui și se desfată în cele nemuritoare ale Celui Preaînalt, Căruia fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin

CUVÂNTUL LXXII Care cuprinde învățături folositoare, pline de înțelepciunea Duhului

- **Credința este ușa tainelor**. Căci ceea ce sunt ochii trupești pentru lucrurile supuse simțurilor, așa e și credința, cu ochii ei înțelegători, pentru vistieriile ascunse[131].
- **Pocăința s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăința este a doua naștere din Dumnezeu, și darul a cărui arvună am primit-o prin credință îl primim prin pocăință. Pocăința este ușa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin ușa aceasta intrăm la milă; și dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila.** Pentru că toți au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, „îndreptându-ne în dar prin harul Lui” (*Romani* 3, 24). **Pocăința este al doilea har ce se naște în inimă din credință și frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzește până ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăților. Și când vom ajunge acolo, ne lasă și se întoarce**.
- **Dar precum nu e cu putință a trece marea cea mare fără vapor și corabie, așa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare, așezată între noi și raiul înțelegător, n-o putem străbate decât prin corabia pocăinței, mânată de vâslașii fricii. Dacă vâslașii aceștia ai fricii nu cârmuiesc corabia pocăinței, prin care străbatem marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăința este corabia; frica este cârmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne așază în corabia pocăinței și ne trece peste marea vieții celei rău mirositoare și ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toți cei ce**

[131] Credința e un simț spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască și tainică, așa cum intră simțul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înțelesurile sau puterile dumnezeiești pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în ființa noastră.

se ostenesc, toți cei împovărați de pocăință. Și când am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Și calea noastră s-a săvârșit și am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl și Fiul și Sfântul Duh. Lui fie slava și stăpânirea! Și pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea și de frica Lui! Amin.

CUVÂNTUL LXXII Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie

- **Nu există gând bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Și nu e gând viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare și ispită.** Omul care a ajuns să-și cunoască măsura neputinței lui a ajuns la desăvârșirea smereniei. Cea care călăuzește darurile spre om este inima ce se mișcă spre mulțumire neîncetată[132].
- Cel ce călăuzește ispita spre suflet este gândul cârtitor, ce se mișcă mereu în inimă. **Toate neputințele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cârtește mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povățuire[133]. În astfel de gânduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoștinței. Gura ce mulțumește pururea primește binecuvântarea de la Dumnezeu; și în inima ce petrece în mulțumire se ivește harul. Înaintea harului pășește smerenia[134], și înaintea certării povățuitoare, pășește închipuirea de sine. Cel mândru este lăsat să cadă în hulă; și cel ce se trufește pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufește cu înțelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neștiinței**.
- **Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gândindu-se răutăcios la el.**

Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinstește pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voința lui Dumnezeu cea ascunsă.

Cel ce apără pe cel nedreptățit Îl are pe Dumnezeu luptând pentru sine. Cel ce dăruiește brațul spre ajutorul aproapelui primește brațul lui Dumnezeu în ajutorul său.

---

[132] Numai mulțumirea deschide inima darurilor ce ne vin; și numai în ea se arată că omul își dă seama de mărimea lor, deci că se știe folosi de ele cu adevărat.

[133] **Cârtitorului, nemulțumitorului, i se ia darul, ca să-și dea seama că-l lipsește, că nu are prin el însuși ceea ce-i trebuie**.

[134] Dacă harul vine unde se aduce mulțumită pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conștiința trebuinței de el.

Cel ce osândește pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pârâș al său[135]**.**

Cel ce îndreptățește pe fratele său în ascunsul său, se tămăduiește de răutatea sa; și cel ce osândește pe fratele său într-o adunare, își mărește rănile sale.

Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns își face arătată tăria dragostei sale; și cel ce-l rușinează pe el în ochii altora își arată mărimea pizmei sale.

Prietenul ce mustră în ascuns este un doctor înțelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora, de fapt îl osândește.

Iertarea a toată greșeala este semnul milei și al dragostei, iar osândirea greșelilor este semnul cugetului viclean.

Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste, iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, - să nu fie -, ci voiește să se vindece chipul Lui și nu ține mânia lung timp. Acest fel de dragoste urmărește îndreptarea și el nu se abate cu patimă spre răzbunare.

Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepsește nicidecum pe om, răzbunându-se, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepte sau ca alții să se înfricoșeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povățuire.

Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă, iar cel ce în puterea cunoștinței sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoștința aflătoare în Dumnezeu, deși iese atunci din trup, nu se înalță în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

- **Cel ce-și luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adâncul smeritei cugetări cu sufletul și cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoștință, urcă și coboară în viețuirea lui; dar când se apropie de cunoștință se înalță întreg. Dar oricât se înalță, urcușul cunoștinței lui nu se sfârșește până ce nu va veni acel veac al slavei când va lua bogăția lui. Căci cu cât se desăvârșește omul în Dumnezeu, cu atât umblă mai mult pe urmele Lui.**
- Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel, pârjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine și se aprinde în inima celui

---

[135] Pentru că toți sunt copiii lui Dumnezeu.

ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge și e mai aprig decât focul[136]. Când puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, când pomenirea lui Dumnezeu pune stăpânire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute[137].

• **Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu știe corăbierul până ce nu se izbește corabia de ea, cu temelia ei, umplându-se de apă. Așa face slava deșartă cu omul, până ce nu-l scufundă și nu-l pierde. Părinții au spus despre ea, că în sufletul stăpânit de slava deșartă se întorc iarăși patimile odată biruite și scoase din el**.

• **Socotește nelucrarea ca începutul întunecării sufletului[138]. Iar taifasurile socotește-le întuneric peste întuneric. Și lucrul al doilea socotește-l pricină al celui dintâi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, când se întrebuințează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cât mai mult cele deșarte? Sufletul se sărăcește prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorânduiala viețuirii**.

• **Să nu socotești că omul legat de cele trupești va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgârcit e lipsit de înțelepciune, iar sufletul milostiv va fi înțeleptit de Dumnezeu.**

Precum untul de lemn hrănește lumina candelei, așa milostenia hrănește cunoștința în suflet[139]. Cheia inimii spre darurile dumnezeiești s-a dat iubirii față de aproapele; și în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei ușa cunoștinței. Primirea înțelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume[140]. Ce frumoasă

---

[136] Trupul nostru subțiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

[137] Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră când e însoțită de iubirea Lui.

[138] E de remarcat observația Sfântului Isaac că trândăvia e început de întuneric și, deci, că faptele sunt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăiește în orizontul luminos al comuniunii și luminează rațiunile lucrurilor.

[139] Pentru că milostenia hrănește iubirea și în iubire e cunoașterea celuilalt, pentru că ți se deschide. Dar când reușești să-l faci pe celălalt să ți se deschidă, reușești să-L faci și pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ție, vezi pe Dumnezeu.

[140] Cheia înțelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor și, deci, și a Subiectului dumnezeiesc. Cunoașterea celor

și vrednică de laudă este iubirea aproapelui, când grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întâlnirea cu frații noștri duhovnicești, când putem păzi împreună cu ea și pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim și de aceștia, până unde îngăduie cuviința. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea și viețuirea ascunsă și din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu[141]. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintâi. Nu e mintea în stare de amândouă convorbirile.

- Vederea celor din lume pricinuiește tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu frații duhovnicești ne vatămă. Cât despre mireni, ne vatămă chiar și numai vederea lor din afară.... Dar cel ce voiește să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar și din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (față de lume) nu se înfăptuiește fără nelucrarea simțurilor, iar viețuirea trupească dorește trezirea simțurilor, iar viețuirea sufletească, trezirea inimii.

- **Precum, în planul firii, sufletul e mai mare decât trupul, așa lucrarea sufletului e mai mare decât cea a trupului. Și precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, așa și faptele trupești premerg lucrării sufletului. Și e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie mereu. Căci picătura lină care stăruie găurește piatra tare**.

- Când se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezește în tine moartea față de toate și în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzește bucuria; și gândurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceața aflătoare în inima ta[142]. Dar când lumea va învia în tine, împrăștierea cugetării ți se va înmulți, împreună cu cugetul mărunt și nestatornic. **Iar lume numesc**

---

materiale nu înseamnă propriu-zis „înțelegere”. „Înțelegerea” e cea care are loc între oameni, ca subiecte, și deci și între om și Dumnezeu.

[141] Iubirea de oameni e ținută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, când e văzut în Dumnezeu, o sfințenie de taină. Căci iubirea lui e însoțită de iubirea de Dumnezeu. Când cădem de la curăție și de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat și statornic nici pe Dumnezeu. Și invers. În acest caz, mintea nu e în stare de niciuna dintre aceste iubiri în curăție și durată.

[142] Moartea față de toate cele ale lumii și chiar moartea omului vechi nu e o nesimțire nirvanică, ci o bucurie și o dulceață lăuntrică, ce întrec orice bucurie și dulceață lumească și se hrănesc din înțelesurile adânci și mai presus de înțeles și curate ale gândurilor tuturor, care și-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

patimile, pe care le zămislește împrăștierea. Și când acestea se vor naște și se vor desăvârși, se prefac în păcate și omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, așa nu se nasc patimile fără împrăștierea cugetării și nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

• **Când se înmulțește răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mângâierii. Tăria răbdării e mai mare ca gândurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viața în Dumnezeu e moartea simțurilor. Când viețuiește inima, mor simțurile. Iar învierea simțurilor este moartea inimii. Și când acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu**. Din virtuțile ce se săvârșesc între oameni conștiința nu primește îndreptarea[143].

• Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăța sufletul. Căci se socotește ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu[144]. Dar cea pe care o face omul în sine se socotește ca virtute desăvârșită și le desăvârșește pe amândouă: se socotește și spre răsplată și aduce și curăția. De aceea, desparte-te de cea dintâi și urmărește pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintâi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple și locul celei dintâi[145].

• **Tihna și nelucrarea înseamnă pieirea sufletului și ele pot să vatăme mai mult decât dracii. Când silești trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric și-i pricinuiești mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei și nelucrării, desăvârșește toată răutatea în sufletul ce locuiește în el, și chiar de dorește cineva mult binele, după puțin timp scoate din sine și gândul binelui pe care-l avea.** Când sufletul e beat de bucuria nădejdii lui și de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deși poartă o povară îndoită nu slăbește, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el chiar dacă e slab. Aceasta i se întâmplă când sufletul intră la bucuria Duhului.

---

[143] E vorba de virtuțile prin care își fac oamenii plăcere sau își servesc reciproc interesele, fără să se gândească la Dumnezeu. Sunt fapte bune trecătoare și de suprafață, fără zidirea statornică a omului prin virtuți statornice.

[144] Aici se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sunt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

[145] Aducând curăția, aduce și răsplata. Sau curăția însăși este răsplata adevărată. Iar curăția e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuși. Ultimul fel de virtute ține locul și celui dintâi. Dar nu și invers. Însă e și mai rău când nu se urmărește nici primul fel de virtute.

• **De-ți păzești, frate, limba ta, ți s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Și prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruiește limba ta, crede în ceea ce îți spun, că niciodată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai și gura curată, cum a spus Fericitul Ioan**.

• **Când voiești să îndemni pe cineva la bine, odihnește-l întâi trupește și cinstește-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l induplecă pe om la cuviință și nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătățile trupești și ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cât intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atât îndrăznește mai mult inima lui în rugăciunea lui. Și cu cât e atras omul de mai multe, cu atât mai mult se lipsește de ajutorul lui Dumnezeu**. **Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvârșire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin**.

CUVÂNTUL LXXXI Despre deosebirea virtuților și despre săvârșirea întregului drum

• Ce este pocăința? Părăsirea celor de mai înainte și întristarea pentru ele.

• A fost întrebat iarăși bătrânul în alt timp: „**Ce este pocăința?**”. Și a zis: „**Inima zdrobită și smerită; moartea îndoită, de bunăvoie, față de toate**”.

• Și a fost întrebat iarăși: „**Ce este rugăciunea?”. Și a zis: „O liniștire și o golire a cugetării de toate cele de aici și o inimă ce-și întoarce cu desăvârșire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare**.

• Și iarăși a fost întrebat: „**Cum poate dobândi cineva smerenia?”. Și a zis: „Prin neîncetata pomenire a greșelilor sale și prin conștiința apropierii de moarte,** prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă și prin alergarea la faptele cele mai înjosite și mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întâlniri în adunări și prin voința de a fi necunoscut și neluat în seamă; prin a nu ține la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi câștigurile. Și după acestea, prin disprețuirea de către minte a oricărei ocări și învinovățiri din partea vreunui om și a oricărei pizmuiri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui și mâna nimănui asupra sa, ci a fi

singur și însingurat în cele ale sale[146], și a nu lua în lume grija cuiva asupra sa[147], afară de grija sa. Și pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie și prin viețuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curăță inima”.

- **Întrebare**: Care sunt însușirile cele mai alese ale smereniei?

Răspuns: Precum închipuirea de sine (mândria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine și nu-l înfrânează de la zborul în norii gândurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea[148], așa smerenia îl adună în liniștire și sufletul se strânge prin ea în lăuntrul său. Și precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupești, așa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Și, precum sufletul este ascuns în lăuntrul trupului de vederea și de amestecarea cu toți oamenii, așa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voiește să fie văzut și cunoscut de oameni, pentru despărțirea lui și pentru lipsirea de toate, ci voința lui este și aceasta: De e cu putință să se scufunde și pe sine însuși în lăuntrul său și să se sălășluiască și să intre în liniște și să părăsească cu totul gândurile sale cele dintâi, împreună cu toate simțurile sale și să fie ca unul ce nu se află în zidire și n-a venit la existență și nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său[149]. Și pe cât este acesta de ascuns și de închis, ca o comoară, și despărțit de lume, pe atât este de întreg lângă Stăpânul său[150].

---

[146] A nu stăpâni pe cineva și a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stând singur în fața Lui, cu păcatele sale.

[147] A nu se socoti că poate să mântuiască el însuși pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mântui.

[148] Μετεωρισμός, pe care l-am tradus mai totdeauna cu împrăștierea, e o mișcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăcește prin gândurile lui în văzduh, fără un așezământ, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă și mal ales fără să se adâncească în cunoașterea de sine însuși și în punerea vieții sale în rânduială. Smerenia e definită, deci, aici ca adunare a sufletului în sine, fără pretenția că știe toate, iar în fond neștiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialității arogante.

[149] El uită și de sine. A depășit cunoașterea de sine. Conștiința de sine s-a scufundat în ființa proprie mai adâncă decât ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfârșită a ei. Deci nu e o uitare de sine în cele de la suprafață, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adânc, care o ține răpită acolo.

[150] El nu mai cunoaște decât pe Dumnezeu, precum cel ce iubește pe cineva nu mai cunoaște decât pe acela. E cea mai deplină definiție a smereniei: Să fii ca și cum nu ești, să nu fii cunoscut nici de tine însuți, dar totuși să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconștientă. Să fii

Cel smerit la cuget nu găsește niciodată odihna în a vedea îngrămădiri și amestecări de mulțimi, mișcări și glasuri, lărgime și griji și banchete, din care se naște neînfrânarea, nici în cuvinte și întâlniri și în vorbiri și în împrăștierea simțurilor; ci prețuiește mai mult decât toate acestea viețuirea însingurată în liniște, despărțit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniștit[151].

Și în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuință, și sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe și în fapte ce urmează una după alta. Voiește să se afle în toată vremea în pace și negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gândurile să nu izvorască din el. Căci e încredințat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gândurilor. Pentru că unde sunt multe lucruri, sunt multe griji și învălmășire de gânduri felurite și amestecate. Și atunci iese din starea lui mai presus de grijile pământești, în pacea gândurilor lui, în care se află când nu se gândește decât la micile trebuințe de neapărată nevoie și când cugetarea nu primește decât singura grijă a gândurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuințele îl împiedică de la gândurile cele preabune, ajunge la starea de a fi vătămat și de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide ușa patimilor și se depărtează de la el pacea discernământului (a dreptei socoteli) și fuge smerenia și se închide ușa păcii[152]. Deci, pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe și să se afle în toată vremea în liniște și odihnă, în pace, în blândețe și în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată întețit, grăbit și tulburat. În el nu sunt gânduri înfierbântate și ușuratice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pământul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniștit este și smerit în cugetare.

---

conștient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunându-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găsește și se întărește ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preț, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască și atrage atenția mai mult asupra ei. Și omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuși, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumusețează.

[151] Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a „distracției”), ci pentru că se scufundă în sine prin liniște.

[152] Discernământul e legat de pace. Nu poți distinge bine gândurile bune de cele rele în învălmășeala și în zgomotul multor griji și patimi. Când omul se îngrijește de multe, multele gânduri legate de ele deschid ușa patimilor și închid ușa păcii. Sunt în suflet prin urmare două uși: o ușă prin care intră în el cele inferioare, patimile, și o ușă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuși intră printr-o ușă în lumea patimilor și prin alta, în patria păcii.

Însă tot cel smerit cu cugetul este și liniștit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine[153]; dar vei afla mulți adunați în ei înșiși, fără să fie smeriți cu cugetul[154]. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blând și smerit: „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți avea odihnă sufletelor voastre” *(Matei* 11, 21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimânte cugetarea. Și se poate spune – și socotesc că nu e necuvenit să se spună – că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie și nu se schimbă de întristări și nu se pierde și nu se lăfăie nici în bucurii. Ci, toată bucuria și veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blândețe și de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simțurilor, în cuvântul măsurat, în puținătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosința milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemișcarea iuțimii (mâniei), în simțurile neîmprăștiate, în puținătatea lucrurilor, în puținătatea oricărei trebuințe, în suportare, în răbdare, în neînspăimântare, în tăria inimii născută din neiubirea vieții vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniștite și neușuratice, în strângerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii[155], în rușine, în evlavie. Și peste toate acestea**,** în liniștirea neîncetată, în aducerea-aminte neîncetată de necunoștința proprie[156].

---

[153] Numai adâncindu-se în sine, omul cugetă serios și cunoaște motivele smeririi sale și-și poate schimba viața în bine și o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

[154] Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gând de răzbunare sau plănuind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adâncă intimitate a sa, ci într-un gând pătimaș, care nu e una cu sinea adâncă a omului, ci e ceva de suprafață.

[155] Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susținută de gândirea adâncă, de simțirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei ființe.

[156] Viața duhovnicească e plină de paradoxuri. Între ele e și acesta: pe de o parte, cel smerit își cunoaște cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conștient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputința de a o cunoaște în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat când îmi dau seama că nu mă pot cunoaște deplin niciodată, când îmi dau seama că îmi rămân totdeauna în cea mai mare parte un mister: „Mă știu că nu mă știu”. Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai

Cel smerit la cuget nu se întâlnește niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se rușinează de sine, ori de câte ori se află singur[157]. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, când se apropie de rugăciune, nici nu îndrăznește să roage pe Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să știe pentru ce trebuie să se roage; ci, el numai tace cu toate gândurile sale, așteptând doar mila. Așteaptă să vadă ce hotărâre va ieși cu privire la sine de la fața Măririi celei închinate, stând cu fața plecată la pământ și privirea dinăuntru a inimii lui stă ațintită la poarta cea înaltă și sfântă, a Sfintelor, unde este Acela al Cărui locaș e întunericul, care orbește ochii Serafimilor[158] și a Cărui tărie zorește dansul cetelor lor și revarsă tăcere peste toate treptele lor[159]. Și numai atât îndrăznește să zică și să se roage în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: „Fie, Doamne, mie după voia Ta!”. Aceasta să o zicem și noi întru noi! Amin.

CUVÂNTUL LXXXII Despre suflet și despre patimi

Sufletul intră fără osteneală la înțelegerea înțelepciunii lui Dumnezeu și a făpturilor Lui, când se liniștește de lume și de grijile vieții. Căci atunci poate cunoaște firea sa și comorile ce le are ascunse înăuntru[160]. Când nu intră din afară grijile vieții în suflet, ci acesta rămâne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra și înțelege înțelepciunea lui

---

mult în tine ceea ce nu cunoști decât ceea ce cunoști. Căci cunoști ceva mărginit, dar îți rămâne necunoscut indefinitul propriu. Cel mândru nu știe decât de prima parte a alternativei și de aceea știe cu mult mai puțin despre sine.

[157] Se înțelege, când își aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite și de sine. De-și aduce aminte de sine, se rușinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-și poate aduce aminte de sine decât în fața lui Dumnezeu.

[158] Dacă întunericul dumnezeiesc orbește ochii Serafimilor, cu atât mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputința noastră de a-l cunoaște, neputință cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

[159] Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaște gândurile lui Dumnezeu, pentru că e atât de minunat, încât nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sunt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii își exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans își exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

[160] Sufletul cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu și înțelege cu adevărat făpturile Lui, când prin liniștire pătrunde în adâncul său. Căci prin transparența sa vede atunci pe Dumnezeu și înțelesurile făpturilor ascunse în El.

Dumnezeu. Pentru că despărțirea lui de lume și liniștea lui îl mișcă în chip firesc spre înțelegerea făpturilor lui Dumnezeu[161]. Și de la aceasta se înalță spre Dumnezeu și se uimește minunându-se și rămâne lângă El. Căci când nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăște din el odrăslesc în el mereu înțelesurile minunate ale lui Dumnezeu. Dar când sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină, simțurile mișcă împotriva lui vreo tulburare din întâlnirea cu lucrurile.

Însă când simțurile sunt închise prin liniștire și nu sunt lăsate să sară încoace și încolo, și amintirile se învechesc cu ajutorul liniștirii, atunci omul vede rațiunile naturale ale sufletului, ce sunt ele și care este firea sufletului și ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înțelegerea celor netrupești, care se mișcă în el de la sine însăși, fără nicio grijă și osteneală pentru ea. Dar omul nu știe că se mișcă astfel de gânduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învățător? Sau cum a înțeles ceea ce, chiar după ce a înțeles, nu poate tâlcui altora? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învățat nicidecum de la altul?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sunt un adaos dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci când auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufletești și trupești, cunoaște că se vorbește de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi[162].

---

[161] Mai ușor și mai adânc și mai fără osteneală cunoaște sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă privește în sine, decât adunând sumedenie de cunoștințe despre făpturi. Căci ele sunt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai ușor își dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu, sau indefinitul său îl vede umplut de ea.

[162] Sfântul Isaac face deosebire între patimi și pricinile lor. Patimile nu sunt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu țin de suflet, dar pricinile lor sunt sufletești. Și numai în sensul acesta se poate vorbi și de patimi sufletești. Dăm aici ceea ce spune Theotoche: „În înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemișcat spre rău și incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor și cel anevoie de mișcat spre vreo patimă și care se poate curăța de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci, în înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeul tuturor. În al doilea înțeles, s-a dăruit aceasta și oricărei firi raționale. Căci dacă firea îngerilor și a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeul tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngâmfarea, nici părinții neamului omenesc, mândria. De aceea și Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvântul la nașterea Mântuitorului):* „Aș dori să spun că sunt nemișcați spre rău și au numai mișcarea spre bine, ca unii ce sunt în jurul lui Dumnezeu și sunt cei dintâi luminați de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină,

Dar filosofii din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învățăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut nepătimitor pe cel după chipul Său (nepătimaș). Iar „după chip” înțeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputință să înfățișeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu **țin** de suflet[163]. Iar de se împotrivește cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

• **Întrebare**: Cum este firea sufletului? Oare, nepătimitoare și plină de lumină sau pătimașă și întunecoasă?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie și curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla și când se va înălța la treapta străveche. Deci, când se mișcă în chip pătimaș, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învățați de Biserică. Deci, patimile au intrat în suflet pe urmă și nu e drept să se spună că patimile **ț**in de suflet, chiar dacă acesta se mișcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mișcă în cele din afară (când e pătimaș), nu în ale sale. Și dacă sufletul nu se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești**,** și de aceea foamea, setea și somnul sunt și sufletești[164]. Pentru că, și în acestea, pătimește și suspină și

---

însă mă face să spun și să înțeleg că nu sunt nemișcați, ci e anevoie de mișcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngâmfarea lui s-a făcut și se numește întuneric. Și puterile ce s-au despărțit de El ni s-au făcut și nouă pricinuitoare ale răutății prin fuga de bine”. Iar despre om zice (tot acolo): „Sădind în el viață de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numește suflet înțelegător și chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a așezat pe pământ ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înțelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pământ, stăpânit de sus, pământesc și ceresc, vremelnic și nemuritor, văzut și cugetat, la mijloc între măreție și smerenie etc.”. Deci, în acest al doilea înțeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicând: „Că sufletul este prin fire nepătimitor”. Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată și străină de orice patimă; dar nu și incapabilă de patimă. „Căci cinstindu-l cu stăpânirea de sine, a lăsat să rămână în el cele nepătimitoare.” Dacă nepătimirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemișcarea spre rău, înțelegem cum din marea Lui iubire de oameni Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacității Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferința de bunăvoie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbește textul în acest „Cuvânt” și comentariul lui Theotoche.

163 Dacă patimile ar ține de suflet, ar ține și de prototipul după care sufletul a fost creat și el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

164 Traducerea exactă a textului grec ar suna: „Și dacă sufletul se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, chiar dacă foamea,

sufletul împreună cu trupul, cum se întâmplă și în cazul tăierii mădularelor și al fierbințelii și al bolilor și al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum și trupul, împreună cu sufletul. Și sufletul e mișcat de viețuirea trupului și primește de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeului nostru fie slava și stăpânirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXXIII Despre suflet și despre patimi; și despre curăția minții

- **Întrebare: Care este starea firească a sufletului? Și care este starea potrivnică firii? Și care este cea mai presus de fire?**

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoașterea făpturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simțurilor și a celor gândite (inteligibile). Cea mai presus de fire este mișcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de ființă. Iar cea potrivnică firii este mișcarea pătimașă.

Căci a spus dumnezeiescul și marele Vasile: „Sufletul, când se află după fire, petrece în cele de sus; când se află în afară de fire, petrece jos, pe pământ. Iar când e în cele de sus, este nepătimaș. Și când firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpânire pe ea”[165]. E vădit deci că patimile cele sufletești nu sunt prin fire sufletești. Deși se mișcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame și în sete[166], dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege[167] nu e supus ocării pentru ele[168], atât cât e supus ocării pentru celelalte. Se mai întâmplă uneori că se poruncește

---

setea și somnul sunt sufletești”. Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

[165] Spre deosebire de învățătura scolastică, după care starea de cădere e starea de „natura pură” a omului, învățătura părinților are o concepție foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O analogie: Legătura cu aerul intră în firea omului, întrucât plămânul nu poate funcționa fără aer.

[166] „Foamea, setea, somnul și cele asemenea nu sunt reproșabile, nici prihănite. Căci și Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit și a flămânzit după patruzeci de zile de post și a însetat la puțul lui Iacov și a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sunt urmări ale stricăciunii (coruperii firii).”.

[167] O lege de oprire și de osândire.

[168] „Nu sunt de osândit nicidecum”, spune Nichifor Theotoche. Totuși, întrucât ele reprezintă stări prin care omul ajunge ușor la păcat, satisfăcându-le peste trebuință. Cuviosul are dreptate să nu le pună în rând cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuință de hrană a îngerilor, de exemplu.

cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit și în loc de ocară și de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Așa a făcut Prorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, și așa Ilie Prorocul, care a ucis din râvnă pentru Dumnezeu; așa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinții lor. Pe lângă aceea se spune că pofta și mânia (iuțimea) aparțin sufletului, fără firea trupului. Și că acestea sunt patimile lui.

• Întrebare: Oare, pofta este după fire când se aprinde pentru cele dumnezeiești, sau când se află în cele pământești și în cele trupești? Și pentru ce se umple firea sufletului de râvnă prin mânie? Și pentru ce se numește iuțimea (mânia), firească? Oare pentru că se iuțește (se mânie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deșartă? Sau pentru altele de felul acesta? Sau pentru cele contrarii acestora? Să răspundă cel ce poate și noi îi vom urma.

Răspuns: Dumnezeiasca Scriptură folosește adeseori multe nume în înțeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sunt ale trupului le dă ca ale sufletului. Și, iarăși, cele ale sufletului, ca ale trupului. Și nu le desparte pe acestea. Dar cei înțelepți înțeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale Sfântului Său trup, deși sunt lucruri care nu se potrivesc firii omenești. Și, iarăși, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deși sunt ale firii omenești[169]. Și mulți, neînțelegând scopul cuvintelor dumnezeiești, au suferit o lunecare de neîndreptat. Așa e și cu cele ale sufletului și ale trupului. Dacă, deci, virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sunt boli ale sufletului, ce intră în fire și se ivesc în ea și o scot din sănătatea ei. Deci, e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ține de ea (ca un accident). Și dacă acestea sunt așa, precum sunt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sunt în afară de fire.

• Întrebare: Patimile trupești se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întâmplare, ca ceva deosebit (prin accident)? Și patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc „ale sufletului” sau într-un înțeles impropriu?

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăznește să le numească cineva așa în înțeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se știe și se mărturisește de toți că, în chip firesc, curăția ține de suflet, se cuvine să îndrăznească și să spună că nu țin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate.

---

[169] Aceasta, în baza comunicării însușirilor între cele două firi. Aici autorul se arată iarăși ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una și aceeași persoană sau ipostas.

Iar a fi una și aceeași fire **atât** bună**,** cât și rea este cu neputință. Drept aceea, neapărat bunătatea premerge răutății. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă precum ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Și orice stări venite și intrate precum ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Și patimile (afectele) trupești s-au pus în om spre folosul și spre creșterea lui. La fel și cele sufletești[170]. Căci când trupul e silit să fie în afară de buna sa propășire prin lipsirea de cele ce-i sunt ale lui și să urmeze sufletului, el slăbește și se vatămă. Și când sufletul, părăsind cele ce sunt ale lui, urmează trupului, și el se vatămă, după dumnezeiescul Apostol care zice: „Duhul poftește împotriva trupului și trupul împotriva duhului. Că acestea sunt potrivnice întreolaltă” ***(Galateni 5,*** **17). Deci, nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile și păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar când se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele potrivnice[171].**

• Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele? Pentru că cele ce sunt ale firii nu vatămă firea.

Dar pentru ce patimile trupești, care fac să crească trupul și-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sunt ale acestuia? Și pentru ce virtutea asuprește trupul, iar sufletului îi pricinuiește creștere?

Răspuns: Nu vezi că cele ce sunt în afara firii o vatămă pe aceasta? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sunt ale ei, se umple de veselie. Dar voiești să cunoști ce este propriu fiecăreia dintre firile acestea? Ia seama că proprii fiecărei

---

[170] Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obișnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios și de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt și de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferința și moartea unei rudenii, a unui cunoscut. În grecește se numesc și ele patimi, pentru că firea e față de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuiește cu voia, ci i se impun fără voie.

[171] Trupul nu păcătuiește când își satisface afectul foamei, nici sufletul, când se întristează pentru un păcat, deci când fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar când sufletul e împiedicat de desfătarea trupului să se întristeze, atunci sufletul săvârșește ceva contrar lui; iar când sufletul împiedică trupul să mănânce, pentru cine știe ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat când e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

firi sunt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sunt străine și intră mai pe urmă din afară în ea. **Fiindcă, deci, se știe că patimile celor două (ale trupului și sufletului) sunt potrivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruiește lui și tihnă. Iar când sufletul se împărtășește de tihna lui, nu se zice că aceasta ține în chip firesc de suflet. Căci cele ce sunt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuși, printr-o întrebuințare potrivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, și din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere și el, întrucât o suferă trupul. Pentru că se împărtășește în chip firesc și sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mișcării lui cu mișcarea trupului printr-o înțelepciune neînțeleasă**[172]. Dar deși ele sunt într-o astfel de părtășie (comuniune) între ele, totuși mișcarea unuia e despărțită de mișcarea și voința celuilalt; și trupul, de duh. Iar firea nu se schimbă, ci fiecare dintre ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mișcată de voia ei. Și când sufletul se ridică din grija trupului, își înflorește prin duhul în întregime și cu totul mișcările sale și înoată în apele cerului în lucruri neînțelese; și nu îngăduie trupului să se gândească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvârșesc. Și dacă trupul se află, iarăși, în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte[173].

- Întrebare: Ce este curăția minții?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaște răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăției. Ci, **curăția minții era cugetarea ajunsă în cele dumnezeiești, după lucrarea**

---

[172] Rar se mai întâlnește în vreo scriere patristică o asemenea insistență asupra legăturii atât de intime și de misterioase dintre suflet și trup, asupra unirii mișcărilor și simțirilor lor. Dar, totuși, nu le confundă. Avem aici un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvântului. Când trupul e slăbit și mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului de cele spirituale, slăbiciunea și mortificarea trupului o simte și sufletul, încât el, pe de o parte, se bucură de trăirea celor duhovnicești, pe de alta, suferă de durerile și ostenelile trupului. Dar și inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mângâiere de bucuria ce o are sufletul.

[173] Când sufletul se ridică din grija trupului, mișcările lui înfloresc prin Duhul, înotând în apele adânci ale înțelesurilor cerești. Și ele nu mai lasă trupul dominat de senzația faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănâncă, respiră, dar ca și când n-ar mânca și n-ar respira. Voia trupului se împlinește, dar fără nicio patimă. Și invers, când trupul se mișcă în păcate, sufletul nu încetează să gândească, dar gândurile sunt întinate de mișcările păcătoase ale trupului.

virtuților. Și nu îndrăznim să spunem că a dobândit-o cineva pe aceasta fără cercarea gândurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup[174]. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea până la moarte. Iar cercarea gândurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

- **Pricinile mișcării gândurilor**

Mișcarea gândurilor în om se săvârșește din patru pricini. Întâi, din voința trupului natural[175]. Al doilea, din închipuirea de către simțuri a lucrurilor lumii, pe care le aude și le vede. Al treilea, din obișnuințele pătimașe și din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate până la moarte să nu aibă gânduri și război, cât timp se află în viața trupului acestuia. Căci judecă tu de poate înceta vreuna dintre cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume și înainte de moarte; sau de este cu putință ca, umblând sufletul după cele de trebuință, să nu fie silit să poftească vreunul dintre lucrurile lumii. Iar de e o nebunie să cugete cineva la așa ceva, pentru că firea are trebuință de unele ca acestea, patimile se mișcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voiește, fie că nu voiește. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mișcă în el vădit și necontenit, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup[176]. Cei ce au biruit patimile prin virtuți, deși sunt stânjeniți încă de gândurile și de atacurile celor patru pricini, nu sunt înfrânți de ele, pentru că au putere și mintea lor este răpită în amintiri bune și dumnezeiești.

CUVÂNTUL LXXXIV Despre vederea firii celor netrupești

- Sfinții Îngeri revarsă în noi din cunoștința lor despre mișcările lucrurilor, din cunoștința pe care o gustă și o înțeleg ei

---

[174] Curăția minții nu-i o minte golită de orice gândire, ci gândirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă și prin experiența gândurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

[175] Sunt gândurile puse în mișcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sângelui spre împreunări în vederea nașterii de prunci. Toate pot lua forma unor gânduri păcătoase.

[176] Patimile se mișcă în om actual, sau ele zac în el potențial și, totuși, el poate să nu și le însușească, poate să păstreze o anumită distanță față de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său și patimi, sau e necesară o continuă pază.

mai întâi și apoi ne-o predau și nouă.

Dascălii de al doilea[177] de asemenea mișcă în noi cunoștința despre mișcarea lucrurilor pe măsura cunoștinței lor. Căci nu sunt siliți să miște în noi gânduri drepte despre cele ce nu și le amintesc[178]. Totuși, crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne învețe pe noi adevărata vedere, deși au fost în ea de la început. Și, iarăși, fiecare dintre ei, după iconomia în care e rânduit, îndeamnă pe cei pe care îi învață fie spre acestea, fie spre cele potrivnice.

Iar eu știu cu adevărat că mintea noastră poate să se miște și fără mijlocirea Sfinților Îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învățată. Dar cunoștința celor rele nu o primesc simțurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mișcă în ele. Și nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum[179]. Tot ce e străin și intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoștinței lui[180]. Dar ceea ce răsare dinlăuntru se mișcă în fire fără să fi fost învățat, fie cât de puțin. Și dacă așa este firea, e cu putință să se miște spre bine de la sine, e cu putință creșterea ei și lumina, fără contemplarea (vederea) Îngerilor. Dar aceștia sunt învățătorii noștri, precum sunt și unii altora. Cei mai de jos au învățătura de la cei ce caută spre ei și au lumina în chipul acesta și așa unii se ridică prin alții, până ce ajung la acea treaptă care are ca învățătoare pe Sfânta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăznește să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca Învățător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primește și o dă celor mai de jos.

• Dar chiar dacă ne curățăm, eu socotesc, ceea ce este și adevărat, că noi, oamenii, cu gândurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile și cunoașterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veșnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cât au ființele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veșnic descoperirile și vederile. Dar și ele le primesc în icoană, și nu în chip descoperit. Și mintea noastră la

---

[177] Dascălii de al doilea sunt dracii.

[178] Theotoche însuși spune că acești dascăli de al doilea sunt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: „Ei sunt siliți să miște în noi gânduri drepte despre lucrurile de care nu-și amintesc”. Modificarea lui ne-am însușit-o și noi. Dar nu numai dracii, ci și oamenii fără experiența lucrurilor profunde fac același lucru când voiesc să ne învețe.

[179] Sfântul Isaac e foarte optimist în înțelegerea firii umane.

[180] „Străin ce intră din afară” numește aici răul. Aceasta o învață firea prin mijlocirea demonilor, nu se mișcă în fire de la sine. Sfântul Isaac afirmă mereu aceeași viziune optimistă a firii noastre.

fel. Și fiecare treaptă o primește prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii și cunoașteri ce coboară de la cea dintâi la a doua și așa mai departe până ce trece taina la toate treptele[181]. Dar multe taine se opresc la prima treaptă și nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Și unele dintre taine, ieșind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua și acolo se păzesc în tăcere[182], iar alte trepte nu le înțeleg pe acelea. Și unele trec până la a treia și a patra. Și așa are loc o creștere și o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de Sfinții Îngeri. Și dacă cu acelea se petrece așa, cu atât mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la Îngeri) cade în mintea Sfinților simțirea descoperirii oricărei taine; și aceasta când e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, până la cea mai de jos, și în felul acesta, când e îngăduit să ajungă ceva prin consimțirea dumnezeiască până la firea omenească, la cei vrednici dintotdeauna. Prin ei primesc Sfinții lumina vederii până în slăvita veșnicie, taina neînvățată; și ei, unii de la alții. Căci sunt „duhuri slujitoare trimise la cei ce sunt în pregătire să ajungă moștenitori ai vieții” ***(Evrei*** **1, 14). Dar în veacul viitor această rânduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria și veselia sufletului. Ci, fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpânul, după măsura însușirilor celor bune ale lui; și nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învață, nici cel ce e învățat, nici cel ce are nevoie să-și împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să**

---

[181] Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. 1). Chiar și cele dintâi trepte îngerești primesc vederea lui Dumnezeu „în icoană*, în care e ceva potrivit firii lor. Dar sunt și ele înseși, prin firea lor, „chip” sau „icoană” a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeiești. E în aceasta și o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar și o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

[182] Fiecare treaptă, cât e pe măsura ei. Deci cea dintâi nu poate transmite alteia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditația proprie, neputând-o primi treptele de mai jos. Dar și din tăcerea treptei de mai sus învață ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depășește înțelegerea ei. Chiar în fața fiecărui om se vede și o tăcere, o neputință de a comunica tot ce trăiește în sine, dar în care e scufundat el însuși. Despre această tăcere grea de înțelesuri negrăite a vorbit Olivier Clément în cartea citată.

primească. Și de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învață și ale celor ce sunt învățați, și tăria dorinței lor va atârna de Cel Unul.

- **E nebunie să socotească cineva că păcătoșii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu**. Dragostea este odrasla cunoștinței adevărului, care, după mărturisirea de obște, s-a dat tuturor. **Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoși îi chinuiește, cum se întâmplă și aici unui prieten din partea prietenului[183]; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veselește. Și aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă**. Dragostea îmbată, însă, sufletele fiilor de sus cu desfătarea ei.
- **A fost întrebat oarecare: Când cunoaște cineva că a dobândit iertarea păcatelor sale?**

Răspuns: Și a răspuns lui: Când va simți în sufletul lui că le-a urât pe acestea cu desăvârșire din toată inima[184]; și când în cele arătate ale lui, nu se cârmuiește pe sine în chip potrivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredințat că a dobândit de la Dumnezeu iertarea greșelilor celor născute din păcat, ca cel ce și-a urât păcatul potrivit mărturiei conștiinței pe care a câștigat-o în sine, după cuvântul Apostolului: „Cugetul ce nu se osândește este martorul lui însuși” *(Romani* 2, 15, după înțeles). Fie ca și noi să dobândim iertarea păcatelor noastre prin harul și iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său și cu a Sfântului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin

CUVÂNTUL LXXXIV Despre felurite teme

- **Până la ce hotar dorește să ajungă cel ce urmărește înțelepciunea? Și când se desăvârșește învățătura lui?**

Răspuns: Este cu neputință să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că și Sfinții sunt cu lipsuri în privința desăvârșirii ei. Călătoria înțelepciunii nu are sfârșit. Cel ce o urmărește se înalță până se unește cu Dumnezeu. Și acesta e semnul ei: că înțelegerea ei este fără margine. Pentru că înțelepciunea este Dumnezeu Însuși.

---

[183] Te chinuiește conștiința că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejdii puse de iubirea lui în tine, sau nădejdii altora, care apelau la iubirea ta.

[184] Trebuie să te fi dezlipit tu însuți sufletește de păcatele tale, ca să te dezlipească și Dumnezeu de ele; sau în aceasta simți că Dumnezeu Însuși te-a dezlipit de ele. E și aici o aplicare a sinergiei.

- **Cine se poate numi cu dreptate înțelept?**

Răspuns: Cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greșelilor lui. Căci care cunoștință sau înțelegere e mai mare ca aceea de a se înțelepți cineva, ca să iasă din viața aceasta întru nestricăciune, neavând vreo parte pângărită de dulceața ei? Nu e în lume un om mai fără de minte decât acela care, subțiindu-și gândurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor și îmbogățindu-se prin cercetare și înțelegere întru toată cunoștința, își are în același timp sufletul întinat de murdăria păcatului și n-a dobândit mărturia nădejdii lui, dar socotește totuși că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decât până la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

- **Cine este cel luminat în gândurile lui?**

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceața lumii și a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar și cercetează cele privitoare la mântuirea sufletului său și nu se oprește din drum până ce nu se va despărți de lumea aceasta; oricine închide simțurile lui, ca să nu intre în el dorința vieții acesteia și să fure din el comorile ascunse ale vieții.

- **Ce este lumea? Și cum o cunoaștem pe ea? Și ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea?**

Răspuns: Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseții ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimașă). Și cel ce a fost prins în parte de dorința ei și s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din brațele ei până nu-l va dezbrăca pe el de viața lui. Și când îl va dezbrăca pe el de toate și-l va scoate din casa lui în ziua morții lui, atunci o va cunoaște că este o amăgitoare și o înșelătoare. Iar când cineva se nevoiește să iasă din întunericul lumii, cât încă rămâne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Și ea îi stăpânește nu numai pe ucenicii ei și pe fiii ei și pe cei legați în lăuntrul ei, ci și pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei și s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vâneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri și calcă peste ei și-i pune sub picioarele ei.

- Ce înseamnă să se lepede cineva de sine?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ține în cugetarea sa decât gândul morții și pornește ca un om ce nu se gândește să mai aibă vreo părticică din viața veacului acestuia, așa e și cel ce voiește să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voința care e gata să primească orice necaz. Și când a voit să ne învețe, iarăși, de ce trebuie să facem așa, Domnul

a zis: „Cel ce voiește să viețuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viața adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine, se va afla pe sine acolo” (cf. *Matei* 10, 39). Acesta e cel ce pășește pe calea crucii și-și pune pașii săi pe ea.

Cel ce se îngrijește de viața aceasta s-a pierdut căzând din nădejdea prin care a pornit spre suferirea necazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el și-l scoate din mijlocul luptei pentru viața cea fericită și face să crească în el gândul acesta, până ce-l biruiește. Dar cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat și nevătămat pentru viața de veci. Aceasta înseamnă cuvântul: „Cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el”. Deci pregătește-ți de aici, din tine însuți, sufletul prin pierderea ta desăvârșită din viața de aici. Și de te pierzi de aici pe tine, din viața aceasta, Domnul îți va spune ție în acest înțeles: „Și-ți voi da ție viață veșnică, precum ți-am făgăduit”. Iar de vei rămâne în viața aceasta, îți voi arăta aici făgăduința Mea cu fapta și te voi încredința de bunătățile viitoare. Și să știi că afli viața veșnică atunci când disprețuiești viața aceasta. Și când intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sunt disprețuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase și pricinuitoare de necaz. Căci când mintea se pregătește astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să știi cu dinadinsul că de nu va urî omul viața lui în lume din dorința vieții viitoare și fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile și durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

- **Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăștierea și a intrat în luptă? Și de unde începe lupta?**

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului și a poftei este osteneala privegherii și a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Și semnul urii împotriva păcatului și a poftirii lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul și după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoință.

- **Despre post și priveghere**

Cel ce iubește în toată viața lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. **Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor și trândăvia somnului aprinde pofta curviei, așa calea cea sfântă a lui Dumnezeu și temelia a toată virtutea sunt postul, privegherea și trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru răstignirea trupului**

toată ziua și toată noaptea, care e potrivnică dulceții somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea și începutul nevoinței. El e cununa celor ce se înfrânează și frumusețea fecioriei și a sfințeniei; e strălucirea neprihănirii și începutul căii viețuirii creștine; e maica rugăciunii și izvorul neprihănirii și al cumințeniei; e învățătorul liniștirii și înainte-mergătorul tuturor faptelor bune. Căci, când începe cineva să postească, dorește să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care postește nu rabdă să doarmă în așternutul lui toată noaptea. Când pecetea posturilor s-a întipărit în gura omului, gândirea lui e străbătută de străpungere și din inima lui izvorăște rugăciunea și pe fața lui e așternută tristețea; atunci gândurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie și este dușmanul poftelor și al întâlnirilor deșarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernământ). Și cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; și cu aceasta și-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintâi a lui, și-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Și Mântuitorul, când S-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după Botez, L-a dus pe el Duhul în pustie și a postit acolo patruzeci de zile și patruzeci de nopți. La fel și toți cei ce ies să-l urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinței lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Și care dintre cei ce o nesocotesc nu se va osândi? Și dacă Cel ce a dat legea a postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească?

De aceea, până atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruința, nici diavolul n-a simțit înfrângerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Și Domnul nostru a fost conducătorul și întâiul câștigător al biruinței, ca să pună cea dintâi cunună a biruinței pe capul firii noastre. Când diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmașul și tiranul se înfricoșează și-și aduce aminte de înfrângerea lui cea din pustie, de către Mântuitorul, și puterea lui se frânge și e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. **Ce armă e mai puternică decât ea? Și ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutății, decât foamea răbdată pentru Hristos?**

Căci cât se ostenește și pătimește trupul în timpul în

care oastea dracilor înconjoară pe om, atât ajutor primește inima lui din nădejdea biruinței. Și cel ce îmbracă arma postului arde de râvnă în toată vremea. Că și râvnitorul Ilie, când ardea de râvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a câștigat această armă ea îl face să-și aducă aminte de poruncile Duhului și postul este mijlocitorul între legea veche și harul dat nouă de Hristos[185].

Și cel ce se lenevește în el e moleșit și leneș și slab și în celelalte bătălii și arată începutul și semnul rău al moleșirii sufletului său și dă putință biruirii lui de către cel ce-l războiește pe el. Pentru că intră în luptă gol și neînarmat; și e vădit că iese fără biruință din ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului[186]. Aceasta este puterea postului. Și cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită și gata să întâmpine și să surpe toate patimile cele rele.

CUVÂNTUL LXXXVI Despre felurite teme

- Este bine a se depărta cineva de toate cele ce ațâță patimile? Și se socotește biruință această fugă sau e o înfrângere a sufletului fuga de războaie și alegerea odihnei?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvârșire de toate cele ce ațâță în el patimile cele rele și să taie de la sine deplin pricinile patimilor și materia care le ajută și le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor și de a lupta, să o facem și aceasta, nu jucându-ne, ci cu meșteșug.

- **De va face vreun om ceva pentru curăția sufletului, iar alții, neînțelegând viețuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie, oare, să părăsească viețuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc?**

Răspuns: Spunem și despre aceasta că, de e potrivit legii

---

[185] „Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mântuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi și al harului. Căci fiecare dintre acestea ni s-a dat premergând și mijlocind postul". Postul subțiază firea cărnii și întărește duhul în om și prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului și bun mijlocitor al Lui.

[186] Cel ce postește copleșește slăbiciunea trupului cu căldura râvnei sale de înfrânare și niciun păcat nu se poate apropia de sufletul și de trupul lui.

și cu ceea ce a primit de la Părinții dinainte de el ceea ce face și spre curățirea minții lui, și acesta e scopul ce și l-a pus în sine, să ajungă la curăție, iar alții care nu știu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrânează, sau postește, sau se închide mai mult, și face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se smintească alții, ci ca să se curețe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul viețuirii lui, îl defăimează și se fac vinovați față de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care și l-a hotărât acesta spre curățirea sufletului lui. Despre aceștia fericitul Pavel a scris, zicând: „Cuvântul crucii, celor pieritori, nebunie este" (1 *Corinteni* 1, 18). Deci ce? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvântul crucii, ca unii ce nu simțeau puterea cuvântului, trebuia Apostolul să se oprească de la propovăduirea lui? Dar iată că și până azi, tema crucii e piedică și sminteală iudeilor și păgânilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a și strigat, zicând: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos" *(Galateni* 6, 14). Cu lauda aceasta „în cruce", nu se mândrea Sfântul pentru a sminti pe alții, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci și tu, astăzi, o, sfinte, desăvârșește-ți viețuirea ta în scopul ce ți l-ai hotărât, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conștiința ta, și cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale Sfinților Părinți. Și dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții. Căci niciun om nu poate să convingă pe toți sau să placă tuturor, și în același timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

EPISTOLE

- **Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sârguiesc fără greutate să păzească poruncile.** Și de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alții, iau asupra lor orice primejdie de dragul acelora. **Cel de-viață-Făcător a legat desăvârșirea lor și a făcut să atârne de două porunci, care le cuprind pe toate: de iubirea lui Dumnezeu și de cea a zidirii Lui, de iubirea față de chipul Lui.**